ارائه الگوی چندسطحی موانع توسعه دانشجویی[1]

شهربانو خشکاب[2]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱
نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر باهدف ارائه الگوی چندسطحی موانع توسعه دانشجویی، با رویکرد کیفی، استفاده از مرور نظام‌مند مطالعات پیشین و روش فراترکیب[3] هفت مرحله‌ای سندلوسکی و بارسو (۲۰۰۷) انجام شده است. بدین منظور ابتدا با هدف تعیین جهت‌گیری مطالعه، سؤال پژوهش تعیین و سپس به منظور گردآوری اطلاعات برای پاسخ به سؤال پژوهش، با بررسی مطالعات علمی عرصه دانشجویی، تعداد ۶۵ مقاله‌ی مرتبط شناسایی شد و از این تعداد، ۳۹ مقاله علمی[4] منطبق با معیارهای ارزیابی کیفیت[5]، به عنوان نمونه‌ی پژوهش انتخاب و مورد واکاوی قرار گرفت. دستاورد مرور نظام‌مند و فراترکیب یافته‌های کیفی منابع کلیدی منتخب، احصاء تعداد ۷۷ کد مفهومی طبقه‌بندی شده در چارچوب ۱۴ مؤلفه‌ی کیفیت پایین سبک زندگی دانشجویی؛ ناکارآمدی سبک تفکر و یادگیری؛ ضعف مهارت‌های پژوهشی و ارزش‌آفرینی؛ ضعف جامعه‌پذیری دانشگاهی؛ ضعف مهارت‌های اقتصادی ویژگی‌های شخصیتی بازدارنده؛ کارآمدی پایین عملکرد گروه‌های آموزشی؛ کارآمدی پایین عملکرد اعضای هیئت علمی؛ فقدان کیفیت رویکردهای ارزیابی و پایش عملکرد؛ ضعف و محدودیت حکمرانی و راهبری امور؛ چالش جامعه‌پذیری حرفه‌ای؛ کمیابی و فقدان کفایت منابع علمی–رفاهی؛ نفوذ و گسترش جهت‌گیری‌های غیرعلمی؛ فقدان و یا حضور محدود گروه‌های حامی، به ترتیب ذیل ۳ مقوله اصلی

---

۱ . برگرفته از کار پژوهشی آزاد در سال ۱۳۹۹

۲ . دانشجوی دکتری آموزش عالی دانشگاه تهران، khoshkab.sh@gmail.com

3. Meta- Synthesis

۴. در پژوهش حاضر با هدف پوشش مناسب و مطلوبی از دستاوردهای پژوهش‌های معتبر؛ و با هدف جبران کمیابی منابع و مطالعات علمی معتبر در خصوص مسائل و چالش‌های توسعه دانشجویی، افزون بر دستاوردهای تحقیقات کیفی به عنوان *محور اصلی رویکرد کیفی در روش فراترکیب*، از نتیجه تفسیر و تحلیل‌های کیفی دستاوردهای مطالعات و پژوهش‌های کمی نیز استفاده شده است.

۵. شاخص معیار ارزیابی کیفیت و اعتبار منابع منتخب کلیدی، در بخش روش‌شناسی پژوهش توضیح داده شده است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

موانع علی توسعه دانشجویی؛ موانع زمینه‌ای توسعه دانشجویی؛ و موانع مداخله‌ای توسعه دانشجویی، تأیید شده توسط خبرگان عرصه توسعه دانشجویی با استفاده از شاخص ضریب توافق کاپا در سه سطح فردی، سازمانی و فراسازمانی است. در نهایت، ضمن بحث و نتیجه‌گیری و تبیین دستاوردهای پژوهش با استناد به مبانی نظری مرتبط، پیشنهاداتی در راستای بهبود اقدامات توسعه دانشجویی ارائه گردید.

واژگان کلیدی: آموزش عالی، توسعه دانشجویی، فراترکیب، الگوی چندسطحی، موانع علی، موانع زمینه‌ای، موانع مداخله‌ای

مقدمه

آموزش عالی امروزه، بر سر یک چهارراه تصمیم‌گیری قرار گرفته است (محمدخانی،۱۳۹۶: ۱۴۵)، چراکه ماهیت ترکیبی رسالت و کارکرد آموزش عالی، تنها به آموزش‌های تخصصی درون محیط خود معطوف نمی‌شود. وظایف گسترده و متعدد نظام‌های آموزش عالی در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تلاش در جهت تحقق و پاسخگویی به آن‌ها در چارچوب هدف‌ها و رسالت‌های بنیادین و در یک بستر جامع و یکپارچه (مارگینسون[1]، ۲۰۱۶: ۱۸۱)، همواره با موانع و مشکلاتی مواجه بوده است. یکی از نخستین موانع اساسی، انتظارات دانشجویان جهت ارتقاء و بهبود توانمندی‌ها و شایستگی‌های فردی و حرفه‌ای و پاسخگویی به نیازهای عمومی و تخصصی حال و آینده آن‌ها است (کویرز و فیگوریدو[2]، ۲۰۱۶). بر این اساس، نظام‌های آموزش عالی و دانشگاه باید الزامات و بایسته‌های بهبود شرایط عمومی و تخصصی دانشجویان را از مسیر رصد فناوری‌ها، دانش به روز و نیز آینده‌پژوهی پیش‌بینی کرده (احمدآبادی،۱۳۹۳) و این مهم را در اولویت سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های محوری خود قرار دهد.

یکی از اقدامات بنیادی در راستای این مأموریت اساسی نظام‌های آموزش عالی بحث "توسعه دانشجویی[3]" در واحدهای دانشگاهی است. پدیده‌ای که از زمان اقتدار اعضاء هیئت‌علمی در سال (۱۶۳۶) تاکنون با تأکید بر تخصصی شدن امور دانشجویی و باهدف درک و تقویت رشد و توسعه شخصی دانشجویان همواره به اشکال مختلف و متنوع به‌عنوان هدف اساسی نظام‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها مطرح بوده است. برخی از نظریه‌پردازان و پژوهشگران نظیر هاکینز (۱۹۵۷) معتقدند که توسعه دانشجویان، سال‌های سال و تا زمانی که حیات انسان و زندگی در محیط فیزیکی پیرامون وی ادامه

[1] Marginson
[2] Queiroz&Figueiredo
[3] Student Development

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

دارد، در شرایط یکسان تداوم خواهد داشت و این مسیر، صرف نظر از دوره‌ای که دانشجویان در آن زندگی و تحصیل می‌کنند، در اساس و ماهیت برای همه آن‌ها قاعده‌ای یکسان دارد. این در حالی است که وودارد، لاو و کومیو (۲۰۰۰)، به شدت با موضع هاکینز مخالفت می‌کنند و معتقدند که شرایطِ در حال تغییر جامعه به طور چشمگیری وضعیت متنوعی را برای توسعه‌ی دانشجویان در زمان‌ها و موقعیت‌های مختلف ایجاد می‌کند و در جریان توسعه دانشجویی باید این سناریوهای مختلف مورد توجه و دقت قرار بگیرند. همچنین برخی محققان نیز معتقدند "توسعه دانشجویی " از شرایط، عوامل و ابعاد پیچیده و متنوع مبتنی بر شرایط اجتماعی، اندیشه‌های علمی و نظام اعتقادی نظریه‌پردازان " توسعه دانشجویی " تأثیر می‌پذیرد و از ابعاد متنوعی برخوردار است (ایوانز، فورنر، گیدو، پاتون و رن[1]، ۲۰۰۳).

پرواضح است که به تعداد شرایط، عوامل و مؤلفه‌های توسعه دانشجویی، امکان و زمینه بروز و ظهور موانع و چالش‌های متنوع و متعدد در این عرصه وجود دارند. اینکه نظام آموزش عالی باوجود توسعه‌ی کمی چندساله‌ی اخیر نتوانسته مهم‌ترین رسالت خود که تربیت نیروی انسانی متخصص و دارای شایستگی‌های حرفه‌ای است را برآورده سازد (پاشایی،۱۳۹۸)، شاهدی بر گستردگی و تنوع موانع و چالش‌های توسعه دانشجویان در نظام و نهادهای آموزش عالی و البته عدم شناخت و درک اصولی، نظامند و یکپارچه از این موانع است. یکی دیگر از جنبه‌های محوری نافرجام ماندن تلاش‌های نهادهای دانشگاهی برای توسعه دانشجویان، غفلت از ماهیت اساسی مفهوم "توسعه " در این خصوص است. درواقع، "توسعه دانشجویی " در سایه‌ی " نظریه سرمایه انسانیِ[2]" علم اقتصاد قابلیت تبیین پیدا می‌کند که در چارچوب آن، مفهوم "سرمایه انسانی " مفهومی چندبعدی است و ابعاد متنوع توانمندی‌ها و شایستگی‌های شناختی و غیر شناختی در سطح فردی و ویژگی‌های گروهی، ترکیب و ساختار گروه‌ها و سازمان و سیاست‌ها و راهبردهای مدیریتی در سطح سازمان و فرا سازمان را شامل می‌شود. واقعیتی که نادیده گرفتن آن در اقدامات و فعالیت‌های انجام‌شده توسط نظام‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها، افزون بر طراحی و تدوین الگوهای ناکارآمد و غیر اثربخش، منجر به کم برآوردی اقدامات مرتبط شده است.

بر این اساس، می‌توان با اطمینان اذعان داشت، موانع و چالش‌های "توسعه دانشجویی " ابعاد، عناصر و مؤلفه‌های متنوعی را در هر یک از سطوح فردی و سازمانی و حتی فرا سازمانی شامل می‌شود و هر اندازه شناخت و آگاهی سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیرندگان، مدیران و مجریان نظام آموزش عالی نسبت به ماهیت و ابعاد موانع توسعه دانشجویی عمیق‌تر و گسترده‌تر باشد، بستر و جهت‌گیری صحیح مواجهه‌ی کارآمد و اثربخش با این موانع، دستیابی به راهکارها، الگوها، سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های اثربخش و حصول به دستاوردها و پیامدهای مؤثر در زمینه توسعه‌ی دانشجویی، از گستردگی و عمق کمی و کیفی بیشتری برخوردار خواهد بود. لذا با عنایت به‌ضرورت موجود، سؤال اساسی این است که الگوی مفهومی مناسبی که به‌عنوان یک ابزار علمی – فنی کارآمد برای مرتفع کردن این محدودیت-

[1] Evans، Forney;Guido;Patton;& Renn

[2] Human Capita Theory

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

ها و خلأهای پژوهشی و در راستای شناسایی و درک چیستی و ماهیت توسعه‌ی دانشجویی با پوشش جامع و یکپارچه-ای از سطوح، مؤلفه‌ها، مقوله‌ها و نشانگرها، بتواند نقشه راه سیاست‌گذاران، مدیران و پژوهشگران در این مسیر باشد، کدام است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در سال ۱۹۶۷ سانفورد، توسعه با مفهوم "سازماندهی افزایش پیچیدگی" را یک روند رشد مثبت عنوان کرد که به‌صورت فزاینده‌ای افراد را قادر می‌سازد تجارب خود را در عرصه‌های متنوع فردی و اجتماعی گسترش دهند. در چارچوب این مفهوم، راجرز (۱۹۹۰) توسعه دانشجویی را به‌عنوان فرایندی معرفی کرد که با ارتقاء و بهبود کمیت و کیفیت توانایی‌های دانشجویان از زمان ثبت‌نام در دانشگاه آغاز می‌شود و در تمام دوره‌ی اشتغال به تحصیل وی باهدف ایجاد انگیزه‌ی یادگیری و رشد و تعالی فردی، بین فردی و تخصصی توسط متخصصان آموزش (اعضای هیئت‌علمی، مدیران و رؤسای دانشگاه‌ها) در ابعاد متنوع، موردتوجه و ملاحظه قرار می‌گیرد. برخی پژوهشگران نیز معتقدند توسعه دانشجویی به‌عنوان "دغدغه‌ی توسعه همه‌جانبه " دانشجویان با ابعاد متنوعی ازجمله؛ ۱) تغییرات بین فردی و درون فردی دانشجویان در دانشگاه‌ها؛ ۲) عوامل مؤثر بر روند این تغییرات و تحولات و توسعه‌ی حاصل از آن‌ها؛ ۳) شناسایی ابعاد، زمینه‌ها و فعالیت‌های عامل رشد و یا تضعیف فرایند " توسعه دانشجویی "؛ و ۴) نتایج و پیامدهای توسعه دانشجویی در دانشگاه-ها همراه است (ایوانز و همکاران،۲۰۰۳).

صاحب‌نظران، نظریه‌پردازان و محققان عرصه‌ی مطالعات دانشجویی، عمدتاً در چارچوب مبانی نظری نظریه‌های علوم تربیتی با تأکید بر توانمندی‌های شناختی و فراشناختی (Cohen&Rafi,2011; Lizzio&Wilson,2009; Nosair&Hamdy,2017)؛ و نظریه‌های روانشناسی و علوم اجتماعی[1] با تأکید بر شایستگی‌های عاطفی و ارتباطی (Simpson&Burnett,2017; Kicherova,2015; Wang,2014) به تبیین پدیده توسعه دانشجویی و ابعاد آن پرداخته‌اند. این در حالی است که مفهوم "توسعه " با ملحوظ داشتن مفهوم، ماهیت و قاعده‌ی ذاتی و اساسی آن یعنی؛ مولد[2] و ارزش‌آفرین[3] بودن از دیر باز ارتباطی مستقیم با نظریه‌های علم اقتصاد و در دهه‌های اخیر ارتباط نزدیکی با نظریه‌های علم مدیریت داشته است. مفهوم "توسعه دانشجویی " در مطالعات اقتصادی به‌صورت مشخص ذیل نظریه "

[1] در علوم روانشناسی – تربیتی و علوم اجتماعی نظریه‌های هوش عاطفی (emotional intelligence)، سلسله مراتب یادگیری (hierarchy-Learning)، انتخاب (Choice theory)، هوش اجتماعی (Social Intelligence)، سرمایه اجتماعی (Social Capital Theory)، پیوندگرایی (connectionist model)، تبادلات اجتماعی (Social Exchange Theory) و ... عمدتاً محور استناد پژوهشگران برای تبیین مفهوم توسعه دانشجویی و ابعاد ان بوده است.

[2] producing

[3] Creates value

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

سرمایه انسانی " قابل تبیین و تفسیر است[۱]. بر اساس این نظریه، توسعه دانشجویی با ملحوظ داشتن طیف گسترده‌ای از توانمندی‌ها، شایستگی‌ها و صلاحیت‌های شناختی، مشمول سه قاعده اساسی یعنی؛ ترکیب متناسب توانمندی‌ها و شایستگی‌ها و بهره‌برداری مؤثر از آن‌ها؛ در سطوح فردی و سازمانی مبتنی بر ماهیت چندسطحی "سرمایه انسانی " ؛ با هدف ارزش‌آفرینی و ایجاد ارزش‌افزوده است (نادری،۱۳۹۵: ۱۱۸–۱۲۸). در عرصه‌ی علم مدیریت نیز "توسعه دانشجویی " ذیل نظریه‌ی "مدیریت سرمایه انسانی " به‌عنوان سناریویی جدید نوعاً بر مفهوم "توسعه سرمایه انسانی " و ارتقاء و بهبود ترکیب متناسب توانمندی‌ها و استفاده مؤثر از آن‌ها در جهت ارزش‌آفرینی تأکید دارد (Haslinda,2009:189).

ابعاد مختلفی از پدیده "توسعه دانشجویی " به‌صورت جزیره‌ای و ناپیوسته در پیشینه مطالعات داخلی و بین‌المللی توسط پژوهشگران موردبررسی قرار گرفته است. *سیمسون و بورنت*[۲] *(۲۰۱۷)* در مطالعه‌ای باهدف " بررسی وضعیت سکونت دانشجویان و عملکرد تحصیلی آن‌ها " بروی تعداد ۷۸۰ دانشجوی سال اول تمام‌وقت دوره کارشناسی دانشگاه پژوهشی دولتی ایالات‌متحده در سال تحصیلی ۲۰۰۹ –۲۰۱۰ پرداخته و استدلال کرده‌اند، وضعیت سکونت دانشجویان بر عملکرد تحصیلی آن‌ها از جهت دسترسی به امکانات و فرصت‌ها اثرگذار است. *رویز گلاردو و گنزالز گرالدو و کاستانو*[۳] *(۲۰۱۶)* در مطالعه‌ای با هدف "بررسی مدیریت حجم کاری و تخصیص زمان در یادگیری مسأله محور " استدلال کرده‌اند؛ رویکرد آموزش و یادگیریِ محتوا محور، منجر به ضعف مهارت‌ها و صلاحیت‌های توسعه‌ای انجام فعالیت‌های آموزشی و غیرآموزشی، صرف زمان بسیار زیاد برای فعالیت‌ها و اقدامات حاشیه‌ای، "حجم کار اضافی "، خستگی و کاهش انگیزه یادگیری، یادگیری سطحی، فقدان موفقیت و یا ترک تحصیل، افسردگی و فقدان اعتماد به نفس در دانشجویان می‌گردد. *کیچروا و افیموا، خسکو*[۴] *(۲۰۱۵)* در تبیین دستاوردهای پژوهش مرتبط با "بررسی وضعیت جامعه‌پذیری حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های روسیه " استدلال کرده‌اند که، جامعه مدرن انایی‌محور با شاخص بارز پویایی‌ها و تسریع تغییرات اجتماعی متقاضی افرادی است که ضمن بهره‌مندی از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های توسعه-یافته شناختی، توان سازگاری با واقعیت‌های اجتماعیِ شرایط در حال تغییر را داشته باشند. *لیزیو و ویلسون*[۵] *(۲۰۰۹)*، به بررسی "مشارکت دانشجویان در حکمرانی دانشگاه و ادراک نقش و احساس تأثیرگذاری نمایندگان دانشجویی در کمیته‌های اداری دانشگاه "، پرداخته و اذعان داشته‌اند، جایگاه دانشجویان در حکمرانی دانشگاه به منزله‌ی عملی‌ساختن

---

[۱] در چارچوب علم اقتصاد، افزون بر نظریه سرمایه انسانی، تبیین پدیده " توسعه دانشجویی " در چارچوب نظریه‌ی قیمت (Price theory)، تخصیص زمان (Time Allocation Theory)، مطلوبیت (Utility Theory)، تقاضای مشتری (customer demand theory) و ... نیز مورد توجه پژوهشگران بوده است.

[2] Simpson
[3] Ruiz-Gallardoa, González-Geraldo; Castaño
[4] Kicherova; Efimova;&Khvesko
[5] Lizzio&Wilson

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

حقوق قانونی مورد انتظار برای به حداکثر رساندن رضایت آن‌ها، اطمینان از پاسخگویی به نیازهای‌شان و به دست آوردن بازده مثبت از سرمایه‌گذاری آموزشی است که می‌تواند بواسطه‌ی حمایت و توانمندسازی دانشجویان تحقق می-یابد. *سلیمی، دژمان و رئیسی (۱۳۹۹)* در "بررسی توانمندی دانشگاه‌های دولتی در توسعه حرفه‌ای دانشجویان تحصیلات تکمیلی " بر ارائه مشاوره و راهنمایی، ایجاد مهارت‌های خاص، مهارت‌های آینده‌محور، مهارتهای مدیریت و رهبری در جهت اشتغال آینده، مهارت‌های تصمیم‌گیری، ارتباط، رهبری و مدیریت در راستای توسعه حرفه‌ای دانشجویان تأکید کرده‌اند. *خیرمند، خدیوی، دانا سیادت و عسگری (۱۳۹۶)* در مطالعه‌ای با هدف " بررسی دیدگاه دانشجویان پزشکی در کسب مهارتهای مدیریتی، آموزشی و فردی " کسب مهارتهای مزبور را برای توسعه شخصیت و اعتماد به نفس دانشجویان ضروری عنوان کردند. *یوسفی اقدم (۱۳۹۴)* در بررسی " امر موقت و توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری "، بر توسعه چشم‌انداز حرفه‌ای و آینده‌نگری شغلی دانشجویان تأکید کردند. *عباسپور، رحیمیان، پورکریمی و تقوی (۱۳۹۲)* با هدف " بررسی مقایسه‌ای وضعیت توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری رشته‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت آموزشی " بر ارتقاء و بهبود مهارت‌های ارتباطی، رفتار اخلاقی، کار گروهی و رهبری گروه، اجرا و مدیریت پروژه، پاسخگویی مدنی و مدیریت مسیر حرفه‌ای در دانشجویان رشته‌های گوناگون تأکید کردند.

هانطور که از مرور و بررسی مطالعات پیشین بر می‌آید، مطالعات متعددی در عرصه موضوعات دانشجویی با عناوین مختلف توسط پژوهشگران داخلی و بین‌المللی انجام شده است که البته نکات و اشارات مفیدی را نیز اذعان داشته‌اند، با اینحال هیچیک از مطالعات انجام شده با نگاهی جامع، نظامند و یکپارچه به شناسایی موانع توسعه دانشجویی، ابعاد و سطوح این موانع و ارائه الگویی جامع برای آن نپرداخته‌اند و از این حیث پیشینه مطالعات عرصه‌ی دانشجویی با مسأله جدی کمیابی تحقیقات مواجه است. در راستای مرتفع ساختن و یا حداقل کاهش کمیابی پژوهشی در این زمینه، پژوهش حاضر درصدد است با استفاده از رویکرد کیفی و روش فراترکیب و بررسی و ارزیابی دستاوردهای کیفی مطالعات داخلی و بین‌المللی انجام شده در این عرصه، ضمن شناسایی موانع مورد نظر، سطوح، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن، الگوی مفهومی موانع توسعه دانشجویی را در راستای فراهم ساختن زمینه مطالعات تجربی عمیق، گسترده و اثربخش و تلاش در جهت رفع آن‌ها، ارائه نماید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر ازنظر هدف کاربردی و برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع مطالعات اسنادی – کتابخانه‌ای است. جامعه آماری پژوهش حاضر تحقیقات علمی مرتبط با موضوع پژوهش است که از این میان مرتبط‌ترین مقالات علمی به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب و با استفاده از رویکرد کیفی و روش فراترکیب که نوعی مطالعه کیفی باهدف یکپارچه-

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

سازی تفسیر یافته‌های اصلی مطالعات منتخب به‌منظور ایجاد یافته‌های جامع و تفسیری است (زیمر[1]،۲۰۰۶: ۳۱۲-۳۱۳) موردبررسی قرار گرفتند. در پژوهش حاضر باهدف شناسایی موانع توسعه دانشجویی در دانشگاه‌های ایران، از الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو[2]، الگویی که در پژوهش‌های فراترکیب بیشترین کاربرد را دارد، استفاده شده است (سندلوسکی و باروسو،۲۰۰۷: ۱۰۵).

مراحل پژوهش

با عنایت به الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) و با هدف شناسایی موانع توسعه دانشجویی نسبت به انجام مراحل زیر اقدام شده است.

گام اول: تنظیم سؤال پژوهش

پارامتر	سؤال پژوهش
چه‌چیزی (What)	موانع توسعه دانشجویی کدامند؟
چه کسی (منابعی) (WHO)	منابع (جامعه) شناسایی موانع توسعه دانشجویی کدامند؟
چه وقت (When)	بازه زمانی بررسی منابع مورد بررسی جهت شناسایی موانع توسعه دانشجویی کدامند؟
چگونه (How)	رابطه بین ابعاد موانع توسعه دانشجویی چگونه است؟

گام دوم: بررسی نظامند ادبیات پژوهش

در این مرحله بررسی و جستجوی نظامند منابع علمی مورد تأکید است. جامعه آماریِ مورد واکاوی شامل، تمام منابع علمی منتشرشده در پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی داخلی مرتبط با موضوع توسعه دانشجویی در بازه زمانی دهه‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ است. ازآنجاکه در مطالعه‌ی حاضر هدف شناسایی موانع توسعه دانشجویی در دانشگاه‌های ایران و ارائه یک الگوی بومی‌سازی شده و ملی برای آن است تا درنهایت با تبیین و کاربست آن، موانع و چالش‌های توسعه دانشجویی در نظام آموزش عالی و نهادهای دانشگاهی ایران شناسایی شده و با بررسی دقیق ابعاد آن، فرصت سازمان-یافته‌تر و منسجم‌تری برای ارائه راهکارهای مؤثر در راستای مرتفع کردن و یا حداقل تقلیل این موانع ایجاد و برنامه-ریزی گردد؛ منابع علمی معتبر موردبررسی معطوف به مطالعات علمی و پژوهش‌های معتبر داخلی بوده است. علت انتخاب بازه زمانی موردنظر نیز، ملحوظ داشتن طیفی از تحولات و رویدادهای اثرگذار بر مباحث و موضوعات مرتبط با بحث توسعه دانشجویی است که توسط پژوهشگران و محققان داخلی موردتوجه و مطالعه قرار گرفته است. جستجوی منابع بر اساس کلید واژگان مرتبط با موضوع پژوهش است، البته از آنجا که پیشینه و ادبیات پژوهش‌های قبلی با عنوان مشخص "توسعه دانشجویی " با کمیابی جدی مواجه است، عناوین متنوع، اما مرتبط با پدیده توسعه

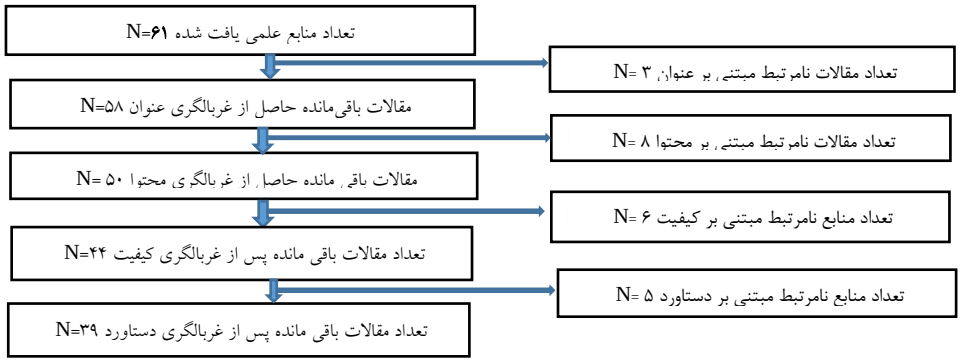
[1] Zimmer
[2] Sandelowski & Barroso

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

دانشجویی برای جستجو در نظر گرفته شده است. در این خصوص واژگان کلیدی شامل؛ "توسعه دانشجویی، الگوهای تدریس و یادگیری، مهارت‌های پژوهش دانشجویی، مهارت‌های ارتباطی دانشجویان، حکمرانی دانشجویی، نظام ارزیابی عملکرد دانشجویان، سلامت و رفاه دانشجویان، منابع و امکانات آموزشی، کیفیت زندگی دانشجویی، الگوهای اجتماعی – خانوادگی "، از پایگاه‌های منابع علمی الکترونیکی "بانک اطلاعات نشریات کشور، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، مجلات تخصصی نور، پایگاه‌های علمی سیویلیکا، مگیران، نورمگز و علمنت " مورد جستجو قرار گرفته‌اند.

گام سوم: جستجو و انتخاب متون مناسب

از جامعه مورد مطالعه شامل تمامی منابع معتبر علمی مرتبط که به صورت مشخص در دو دسته؛ (۱) مطالعات مرتبط با عوامل مؤثر بر توسعه دانشجویی؛ و (۲) مطالعات مرتبط با مؤلفه‌ها و عناصر توسعه دانشجویی بودند، پس از بررسی عناوین مقاله‌ها، تعداد ۶۱ مقاله مرتبط شناسایی گردید. از جامعه مورد مطالعه، تعداد ۳۹ مقاله بر اساس نمونه‌گیری مبتنی بر قاعده اشباع نظری، به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. ابزار ارزیابی کیفیت مطالعات اولیه‌ی پژوهش تکنیک (CASP)[1] است. نمودار (۲) روند انتخاب منابع منتخی کلیدی را نمایش می‌دهد.

نمودار (۱): خلاصه نتایج جستجو و غربالگری منابع

[1]. این برنامه شامل ۱۰ سؤال است که به محقق کمک می‌کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه‌های کیفی پژوهش را مشخص کند. این سؤالات بر موارد زیر تمرکز دارد؛ ۱- اهداف؛ ۲- منطق روش، ۳- طرح پژوهش؛ ۴- روش نمونه‌گیری ؛۵- جمع‌آوری داده‌ها؛ ۶- انعکاس‌پذیری؛ ۷- مطالعات اخلاقی؛ ۸- دقت تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ ۹- بیان واضح و روشن یافته‌ها؛ ۱۰- ارزش پژوهش. در این مرحله پژوهشگر به هر کدام از این سؤالات یک امتیاز کمی می‌دهد، سپس یک فرم را ایجاد می‌کند؛ بنابراین می‌تواند امتیازهایی را که به هر مقاله می‌دهد، جمع کند و به آسانی و به اجمال، مجموعه مقالات را بررسی کند و نتایج ارزیابی را مشاهده نماید. بر اساس مقیاس ۵۰ امتیازی روبریک، پژوهشگر می‌تواند سیستم امتیازبندی زیر را به کار برده و هر مقاله‌ای را که پایین‌تر از امتیاز خوب (کمتر از ۳۰) است، حذف کند؛ عالی (۴۰-۵۰)، خیلی خوب (۳۱-۴۰)، خوب (۲۱-۳۰)، متوسط (۱۱-۲۰) و ضعیف (۰-۱۰) (عرب، ابراهیم‌زاده و مروتی شریف‌آبادی ۱۳۹۳: ۱۳).Critical Appraisal Skills Program

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

مرحله چهارم: استخراج اطلاعات

در این گام، پس از مطالعه مقاله‌ها و با هدف دستیابی به اطلاعات محتوایی، دستاوردهای تبیینی مقاله‌های منتخب به صورت مستمر مورد مطالعه قرار گرفته و البته به طور همزمان با تحلیل داده‌ها و اطلاعات، فرایند نمونه‌گیری همچنان ادامه پیدا کرد، چرا که با تحلیل داده‌ها و احتمال ظهور موانع جدید، امکان نمونه‌گیری و جمع‌آوری مجدد اطلاعات وجود داشته و این اقدام تا رسیدن به مرحله اشباع نظری می‌تواند ادامه یابد. در این بخش، ضمن مرور و واکاوی خط به خط متون منتخب و مقایسه مفاهیم مستخرج و کدگذاری آن‌ها، تعداد ۷۷ مفهوم پایه از ۳۹ مقاله منتخب با استفاده از روش کدگذاری باز احصاء گردید. مفاهیم مورد نظر با عنوان ملاک‌ها و نشانگرها، محصول غربالگری، تصفیه و رفت و برگشت‌های مکرر پژوهشگر در مفاهیم استخراج شده از منابع منتخب هستند، بدین ترتیب مفاهیم تکراری و بعضاً نامرتبط غربال و مفاهیم کلیدی احصاء و ثبت گردیدند. سه گام نهایی الگوی روشی مطالعه‌ی حاضر، با عنوان یافته‌های پژوهش در ادامه ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش

در این مرحله، مفاهیم بنیادی حاصل از تحلیل استقرائی متون منابع علمی منتخب با استناد به معیارهایی نظیر؛۱) شرایط علّی: حوادث و وقایع مؤثر در ایجاد و یا گسترش پدیده؛ ۲) پدیده: ایده یا فکر محوری که مجموعه‌ای از کنش‌های متقابل با هدف ایجاد و هدایت مجموعه‌ای از رفتارها بر مبنای آن‌ها شکل می‌گیرد؛ ۳) زمینه: شامل مجموعه‌ای از شرایط ویژه که کنش‌های متقابل در بستر آن صورت می‌گیرد؛ ۴) شرایط میانجی: شرایط ساختاری مؤثر بر کنش متقابل عوامل و راهبردها؛ ۵) راهبرد کنش متقابل: راهبردهای نظارت، کنترل و هدایت پدیده‌ها و عوامل؛ ۶) پیامدها: نتایج دستاوردهای حاصل از تعامل یا کنش متقابل بین مؤلفه‌ها (اشتراوس و کوربین[1]،۱۹۹۰: ۹۷-۹۸)، ضمن بازبینی و پالایش، در بستر مجموعه‌ای از مفاهیم کلی‌تر، مبتنی بر مبانی نظری و ادبیات پژوهش، در **قالب** ۱۴ مؤلفه‌ی اصلی دسته‌بندی شدند. سپس رابطه‌ی مفهومی بین مؤلفه‌های موانع توسعه دانشجویی در سطحی انتزاعی‌تر و در قالب مقوله‌ی اصلی هر یک از سطوح؛ بر اساس ادبیات و مبانی نظری پژوهش در ۳ مقوله‌ی اصلی **طبقه‌بندی** و سپس در سطوح فردی، سازمانی و فراسازمانی جایابی شدند. در جدول (۲) اطلاعات مربوط به پژوهش‌های منتخب مورد استناد با ذکر نام پژوهشگر و سال انتشار پژوهش‌ها، مفاهیم بنیادی استخراج شده، مؤلفه‌ها و مقوله‌ها و سطوح آن‌ها ارائه شده است.

[1]. Strauss & Corbin

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

جدول شماره (۲) سطوح، مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و نشانگرهای موانع توسعه دانشجویی مستخرج از ادبیات پژوهش

سطوح	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	ملاک‌ها و نشانگرها (مفاهیم غربال شده)	منابع (پژوهشگر- پژوهشگران / سال)
دیجی	موانع علی توسعه دانشجویی	کیفیت پایین سبک زندگی دانشجویی	فقدان مهارت مدیریت هزینه‌های تحصیل؛ نارضایتی از محل و شرایط زندگی؛ دوری از خانواده و فقدان حمایت؛ مشکلات رفت و امد و دسترسی به امکانات علمی و رفاهی دانشگاه؛ فقدان آشنایی با قوانین و مقررات آموزشی؛ فقدان آشنایی با بازارکار رشته تخصصی؛ ضعف دانش و نگرش محیط زیستی؛ ضعف در انتخاب آموزشی	مهدی (۱۳۹۴)؛ سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)؛ سلطانی و همکاران (۱۳۸۹)؛ معارف‌وند (۱۳۹۲)؛ رضایی و همکاران (۱۳۹۶)
		ناکارآمدی سبک تفکر و یادگیری	مهارت‌های یادگیری سطح پایین؛ عدم تعادل و تناسب ترکیب و حجم فعالیت‌های یادگیری؛ سطح پایین انگیزه و تلاش یادگیری؛ ضعف مهارت استفاده مؤثر از زمان برای یادگیری؛ فقدان مهارت یادگیری خودراهبر؛ سبک تفکر وابسته فقدان مهارت‌های مطالعه، ضعف توان استفاده از یادگیری برخط	نعیمی مجد و همکاران (۱۳۹۸)، سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)، معارف‌وند (۱۳۹۲)؛ باقری مجد (۱۳۹۲)؛ عبدالوهابی و همکاران (۱۳۹۲)
		ضعف مهارت‌های پژوهشی و ارزش-آفرینی	ضعف مهارت‌های تحقیق و پژوهش؛ ضعف سواد اطلاعاتی؛ ضعف خودکارآمدی پژوهشی؛ ناتوانی در دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی؛ مشغله زیاد و کمبود زمان؛ دور شدن از اخلاق پژوهشی	دریازاده و کوهپایه‌زاده (۱۳۹۴)، صالحی و همکاران (۱۳۹۵)، معارف‌وند (۱۳۹۲) ثابت و همکاران (۱۳۹۵)؛ صمد ایزدی و همکارن (۱۳۹۳)؛ دهقانی و همکاران (۱۳۹۸)؛ کشاورز و همکاران (۱۳۹۶)
		ضعف جامعه‌پذیری دانشگاهی	ضعف تعامل متقابل اثربخش با اساتید؛ عدم آشنایی و آگاهی اصولی از ظرفیت علمی شبکه‌های اجتماعی؛ استفاده ناکارآمد از شبکه‌های اجتماعی؛ ضعف مهارتهای گفتگو و مذاکره؛ فردگرایی و غرور استاد و دانشجو	نعیمی مجد (۱۳۹۸)، مهدیه و همکاران (۱۳۹۵)، رفیع‌پور (۱۳۹۴)؛ نیازی و همکاران (۱۳۹۵)؛ منصوری و همکاران (۱۳۹۶)
		ضعف مهارت‌های اقتصادی	ضعف مهارت‌های تأمین مالی شخصی؛ ضعف دانش و سواد مالی	یعقوب‌نژاد (۱۳۹۰)؛ هراتیان و پیری (۱۳۹۸)؛ موذنی ریزی (۱۳۹۴)؛ روشندل، امیری، طغیانی (۱۳۹۷)
		ویژگی‌های شخصیتی بازدارنده	فقدان اعتمادبه‌نفس؛ ضعف مسئولیت‌پذیری و کار گروهی؛ جرأتمندی؛ ضعف هدفمداری؛ کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت؛ برخورداری از منبع کنترل بیرونی و ضعف	نعیمی مجد (۱۳۹۸)، اکبری (۱۳۹۳)؛ تمنایی‌فر و منصوری نیک (۱۳۹۳)؛ صادقی و

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

سطوح	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	ملاک‌ها و نشانگرها (مفاهیم غربال شده)	منابع (پژوهشگر- پژوهشگران / سال)
			مسئولیت‌پذیری و خودتنظیمی؛ فقدان مهارت گفتمان علمی؛ عدم مدیریت عواطف و احساسات؛ کندی و ضعف در بهره‌مندی و بروز رفتار هوشمندانه و ژرف‌اندیشی؛ ناتوانی در سازگاری عادات شخصی با نگرش زندگی پایدار	همکاران (۱۳۹۳)؛ کاظمینی و مدرس غروی (۱۳۹۲)؛
سازمانی	موانع زمینه‌ای توسعه دانشجویی	کارآمدی پایین عملکرد گروه‌های آموزشی	ترکیب و تعداد نامتناسب گروه‌های آموزشی؛ ضعف استقلال علمی گروه‌های آموزشی؛ جو رقابتی و غیرتعاملی گروه‌های آموزشی؛ تسلط فرهنگ برتربینی منزلت رشته تخصصی خود	مهدی (۱۳۹۴)، سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)
		کارآمدی پایین عملکرد اعضای هیئت علمی	ضعف کاربست فناوری‌های نوین تدریس؛ ضعف تعهد به توسعه مهارت‌های آینده‌محور در دانشجویان؛ ضعف انعطاف‌پذیری در پذیرش عقاید و خرده‌فرهنگ‌های دانشجویی؛ محدودیت دسترسی؛ عدم آشنایی با ویژگی‌های روحی روانی	مهدی (۱۳۹۴)، نعیمی مجد (۱۳۹۸)، سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)، داوری نیا (۱۳۹۹)، توفیقی و فراستخواه (۲۰۰۲)؛ باقری مجد (۱۳۹۲)
		فقدان کیفیت رویکردهای ارزیابی و پایش عملکرد دانشجویان	رعایت مسائل اخلاقی در ارزیابی؛ کیفیت پایین پیش‌آزمون و سنجش دانش قبلی؛ انطباق محدود روش ارزیابی با محتوا و هدف آموزشی؛ ناکارآمدی فرایند ارزشیابی؛ فقدان تنوع در ارزشیابی	کمیلی و رضایی (۱۳۸۱)؛ ارفعی (۱۳۹۱)؛ عظیمی و همکاران (۱۳۹۵)؛ حجتی و همکاران (۱۳۹۶)
		محدودیت فرصت حکمرانی و راهبری امور توسط دانشجویان	کاهش حضور دانشجویان در فرایندهای تصمیم‌گیری و تعیین اهداف؛ عدم حمایت و توانمندسازی دانشجویان برای مشارکت در سازمان‌ها و تشکل‌های دانشجویی؛ محدودیت فرصت و زمینه مشارکت در فعالیت‌های آموزشی؛ پژوهشی و خدماتی؛ فقدان و یا ضعف سیستم‌های تشویقی و حمایتی	نعیمی مجد (۱۳۹۸)، اکبری (۱۳۸۹)، سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)، ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷)؛ نیکوگفتار و باشی (۱۳۹۵)
		محدودیت فرصت جامعه‌پذیری حرفه‌ای	ضعف مشارکت و یادگیری اجتماعی؛ فقدان توجه به شکل-گیری چشم‌انداز و علاقه اگاهانه شغلی؛ کم توجهی به توسعه مهارت‌ها؛ تخصص‌ها و فرصت‌های حرفه‌ای؛ کم توجهی به توسعه مهارت‌های سازگاری با رویدادهای روزآمد حرفه‌ای؛ فقدان مهارت‌های شناسایی بهنگام تغییرات اجتماعی؛ فقدان توجه به تقاضای بازار کار و مهارت‌های پاسخ به آن	مهدی (۱۳۹۴)، معارف‌وند (۱۳۹۲)، شیبا و همکاران (۱۹۹۳)

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

سطوح	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	ملاک‌ها و نشانگرها (مفاهیم غربال شده)	منابع (پژوهشگر- پژوهشگران / سال)
		کمیابی و فقدان کفایت و کارایی منابع علمی - رفاهی	ضعف و محدودیت زیرساخت‌های علم و فناوری؛ ضعف سلامت فضای عمومی دانشگاه؛ ظرفیت محدود و نامکفی مراکز و امکانات درمانی و مشاوره‌ای دانشگاه؛ محدودیت منابع مالی – اداری	مهدی (۱۳۹۴)، معارف‌وند (۱۳۹۲)، میرسعیدی و همکاران (۱۳۹۵)؛ باقری مجد (۱۳۹۲)
فراسازمانی	**موانع مداخله‌ای توسعه دانشجویی**	نفوذ و گسترش جهت‌گیری‌های غیرعلمی	فشار همگنان؛ مقررات دست و پاگیر اداری؛ احاطه سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی – فرهنگی و سیاسی بر شرایط علمی رفتارهای ناهنجار زیست‌بوم دانشگاه؛ فقدان اعتماد به رویدادهای علمی؛ تعهد به ضد هنجارهای علم	سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)، عباس‌پور و همکاران (۱۳۹۴)، معارف‌وند (۱۳۹۲)
		فقدان و حضور محدود گروه‌های حامی	چالش سازگاری و انطباق با عوامل اجتماعی و فشار همگنان؛ بستر خانوادگی بی تفاوت؛ تنش‌ها و تعارض‌های خانوادگی؛ فقدان درک و توافق مشترک اعضای شبکه‌های اجتماعی با ارزش‌های فردی	سلیمی و همکاران (۱۳۹۹)، تمنایی‌فر و منصوری نیک (۱۳۹۳)؛ سینائی و مسعودی (۱۳۹۱)؛ پارسا و همکاران (۱۳۹۲)

حاصل واکاوی، بررسی و تحلیل محتوای دستاوردهای کیفی تعداد ۳۹ مطالعه منتخب کلیدی، دسته‌بندی اطلاعات در سه سطح موانع فردی، سازمانی و فراسازمانی توسعه دانشجویی است. ***در سطح فردی و مقوله‌ی اصلی "موانع علی توسعه دانشجویی "،*** مؤلفه‌های کیفیت پایین سبک زندگی دانشجویی، ناکارآمدی سبک تفکر و یادگیری، ضعف مهارت‌های پژوهشی و ارزش‌آفرینی، ضعف جامعه‌پذیری دانشگاهی، ضعف مهارت‌های اقتصادی و ویژگی‌های شخصیتی بازدارنده، با میزان فراوانی (۳۱) بیشترین سهم (۵۰/۸۱) درصد را در مطالعات و پژوهش‌های داخلی به خود اختصاص داده است. همچنین در میان مؤلفه‌های این سطح مؤلفه‌های " ضعف مهارت‌های پژوهش و ارزش‌آفرینی " و " ضعف مهارت‌های اقتصادی " به ترتیب از بیشترین و کمترین میزان فراوانی برخوردار بوده‌اند. ***در سطح سازمانی و مقوله‌ی اصلی "موانع زمینه-ای توسعه دانشجویی "،*** مؤلفه‌های (کارآمدی پایین عملکرد گروه‌های آموزشی، کارآمدی پایین عملکرد اعضای هیئت‌علمی، کیفیت پایین رویکردهای ارزیابی و پایش عملکرد دانشجویان، محدودیت فرصت‌های حکمرانی و راهبری امور برای دانشجویان، محدودیت فرصت جامعه‌پذیری حرفه‌ای، کمیابی و فقدان کفایت و کارایی منابع علمی – رفاهی بازدارنده، با میزان فراوانی (۲۴) سهمی معادل (۳۹/۳۴) درصد را در مطالعات و پژوهش‌های داخلی به خود اختصاص داده است. همچنین به ترتیب مؤلفه‌های " کارآمدی پایین عملکرد اعضای هیئت‌علمی " و " کارآمدی پایین عملکرد گروه‌های آموزشی " بیشترین و کمترین میزان فراوانی را داشته‌اند. ***در سطح فرا سازمانی و مقوله‌ی اصلی "موانع مداخله‌ای توسعه دانشجویی "،*** مؤلفه‌های (نفوذ و گسترش جهت‌گیری‌های غیرعلمی و فقدان و یا حضور محدود گروه‌های حامی بازدارنده با میزان فراوانی (۶) کمترین سهم (۹/۸۳) درصد مطالعات و پژوهش‌های داخلی را به خود اختصاص داده

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

است. در این سطح " فقدان و حضور محدود گروه‌های حامی " و " نفوذ و گسترش جهت‌گیری‌های غیرعلمی " ترتیب کلی اولویت مؤلفه‌های احصاء شده در پیشینه بودند. دستاوردهای حاصل به‌صورت مشخص گویای آن است که در مطالعات پیشین مقوله‌ی اصلی و مؤلفه‌های موانع فرا سازمانی توسعه دانشجویی بسیار کم مورد ملاحظه و توجه پژوهشگران بوده‌اند و این امر تلاش و همت بسیار گسترده‌تر و عزمی جدی‌تر را در این خصوص توسط پژوهشگران این عرصه می‌طلبد.

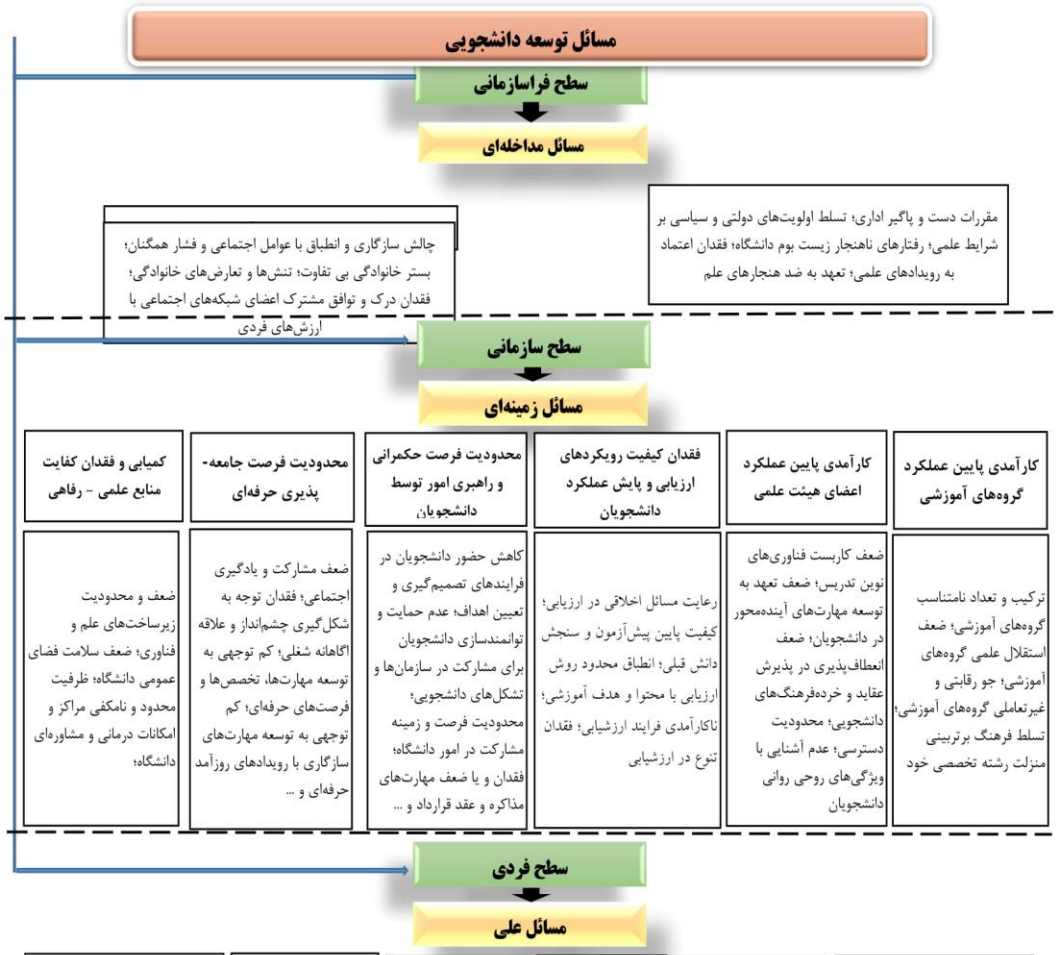
در ادامه، با هدف تعیین میزان توافق و تناسب مفاهیم، مؤلفه‌ها و مقوله‌های احصاء شده از منابع منتخب و برای سنجش پایایی فرایند از ضریب کاپای کوهن استفاده شد؛ بدین منظور علاوه بر پژوهشگر از یک نفر عضو هیئت‌علمی با مرتبه دانشیار درخواست شد بدون اطلاع از دستاورد پژوهش، به استخراج مفاهیم و طبقه‌بندی آن‌ها در قالب مؤلفه‌ها و مقوله-ها از طریق روش کدگذاری بپردازد. سپس مفاهیم، مؤلفه‌ها و مقوله‌های احصاء شده توسط پژوهشگر با اطلاعات احصاء شده توسط فرد خبره مورد مقایسه قرار گرفته و شاخص کاپا برای محاسبه ضریب توافق بین پژوهشگر و خبره محاسبه شد. هرقدر شاخص کاپا به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده توافق بالا بین دو کدگذار و درنتیجه، پایایی بالاتر است. همان‌گونه که در جدول (۳) نشان مشخص است، با توجه به اینکه مقدار شاخص کاپا در هر سه مرحله استخراج مفاهیم، تعلق مفهوم به مؤلفه‌ها و تعلق مؤلفه‌ها به مقوله در محدوده ۰/۸۰– ۰/۶۱ است؛ بنابراین، وضعیت سطح توافق خوب و از پایایی لازم برخوردار است.

جدول شماره (۳): آزمون توافق تحلیل کدگذاری توسط پژوهشگر و خبرگان

مرحله	شاخص کاپا
استخراج کد (مفهوم)	**۰/۷۸**
تعلق مفهوم به مؤلفه	**۰/۸۵**
تعلق مؤلفه به مقوله	**۰/۸۸**

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

شکل شماره (۲) الگوی چندسطحی موانع توسعه دانشجویی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، موانع توسعه دانشجویی در سطوح و ابعاد متنوع موردبررسی قرار گرفت. پرواضح است که طیف نسبتاً گسترده‌ی سرمایه‌های انسانی دانشگاه نقش و اثری بی‌بدیل و انکارناپذیر بر کیفیت نظام‌های آموزش عالی دارند و البته در این میان؛ دانشجویان در سطوح متنوع از جایگاه قابل‌ملاحظه‌ای برخوردارند. این اهمیت، ضرورت تأمین شرایط و موقعیت مستعد و با ظرفیت‌های مکفی و کارآمد را برای ارتقاء و بهبود توانمندی‌ها و شایستگی‌های دانشجویان؛ باقوت تمام مورد تأکید قرار می‌دهد. بااین‌حال، همان‌طور که پیش‌ازاین در مرور نظامند پیشینه ارائه شد، دستاورد مطالعات تجربی حکایت از فقدان مطلوبیت و کیفیت وضعیت توسعه دانشجویی در نظام‌های آموزش عالی دارد. واقعیتی که انگیزه‌ای قوی برای تلاش در راستای شناسایی ابعاد متنوع این موانع و چالش‌ها از یکسو و از سوی دیگر تدوین ابزار علمی – فنی اثربخش در راستای ارائه نقشه راهی جامع، نظامند و یکپارچه از ابعاد موانع مرتبط را با هدف اصلاح و ارتقای وضعیت موجود توسعه دانشجویی در پژوهشگر برانگیخت.

نتایج بررسی مطالعات مرتبط با عرصه‌ی موضوعات دانشجویی مستخرج از دستاوردهای کیفی مطالعات و پژوهش‌های انجام شده داخلی با استفاده از مرور نظامند پیشینه و کاربست روش فراترکیب، منجر به احصاء موانع توسعه دانشجویی در سطح فردی، سازمانی و فراسازمانی شامل مجموعه‌ای از نشانگرها و ملاک‌ها و مؤلفه‌ها در چارچوب سه مقوله‌ی اصلی " موانع علی "؛ " موانع زمینه‌ای "؛ و " موانع مداخله‌ای " است که در ادامه مورد تبیین قرار می‌گیرد.

سطح فردی؛ مقوله "موانع علی توسعه دانشجویی"

موانع علی، بر مجموعه‌ای از مفاهیم و موقعیت‌های مربوط به پدیده توسعه دانشجویی اشاره دارد که به‌نوعی گویای چرایی و چگونگی واکنش و رفتار دانشجویان به وضعیت و شرایطی است که در آن فعالیت می‌کنند.

کیفیت پایین زندگی دانشگاهی دانشجویان؛ به‌عنوان یک عنصر از یک سیستم پویا در ارتباط با توانمندی‌های خود مدیریتی و خود راهبری شخصی و تحصیلی دانشجویان، روابط ساختاری و شبکه‌ای بین این توانمندی‌ها و برآیند کیفیت آن‌ها توأم با هم‌افزایی، در ارتقاء کیفیت زندگی دانشگاهی دانشجویان بسیار اثرگذار است. دستاورد حاصل با مطالعات (Muderrisoglu & Altanlar,2011;Simpson,2017; Marjaine,2008) و فلاحتی (۱۳۹۲) هم‌راستا است.

ناکارآمدی سبک تفکر و یادگیری؛ با تمرکز بر ناتوانی عاملیت خود دانشجو در توسعه‌ی ذهنیات، قابلیت‌ها و توانمندی-های دانشی یکی از موانع اساسی توسعه دانشجویی است. در شرایطی که دانشجویان از مهارت‌ها و صلاحیت‌های توسعه‌ای لازم برای انجام فعالیت‌های آموزشی و غیر آموزشی کم‌بهره و یا بی‌بهره باشند، زمان بسیار زیادی را صرف

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

فعالیت‌ها و اقدامات حاشیه‌ای خواهند کرد، عاملی که علاوه بر ایجاد پدیده "حجم کار اضافی " منجر به خستگی و کاهش انگیزه یادگیری، می‌تواند منجر به وقوع افسردگی و فقدان اعتمادبه‌نفس در آن‌ها شود. مطالعه حاضر را دستاورد مطالعات (Ruiz-Gallardo,2016; Marjatta,2016; Shacham& Od-Cohen,2009) و رمضانپور، بختیاری، کیاسری و فرهادی (۱۳۹۳) تأیید می‌کند.

ضعف مهارت‌های پژوهشی و ارزش‌آفرینی در شرایطی که پژوهش و تحقیق زمینه‌ساز پیشرفت، سازندگی و استقلال نظام‌های آموزش عالی است، به عنوان یک مسأله اساسی و محوری قابل تأمل است. دانشجویان به عنوان نیروی فعال و پژوهشگران علمی در عرصه انجام فعالیت‌های پژوهشی و تعالی نظام‌های آموزش عالی می‌توانند نقش اساسی و قابل تأملی داشته باشند و در این راستا توسعه مهارت‌های پژوهشی و آموزش پژوهش‌محور رویکردی حیاتی در مسیر تعلیم و تربیت و تقویت روحیه‌ی آینده‌پژوهی در آن‌ها است. انجام پژوهش‌های دانشجویی در سطوح متنوع سهم خلاقانه و هوشمندانه‌ای در برنامه‌های یادگیری دانشجویان دارد. مشارکت دانشجویان در تحقیقات بر تفکر انتقادی و تحلیلی، بهبود عملکرد تحصیلی و شفافیت انتخاب اهداف علمی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. از طرفی، اعضاء هیئت علمی که به همراه دانشجویان فعالیت پژوهشی انجام می‌دهند، اگر چه زمان و انرژی زیادی صرف می‌کنند اما در عین حال خود از این همکاری منتفع می‌شوند. با وجود مزایای علمی آشکار در فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان موانعی از ابعاد متنوع می‌تواند در چشم‌انداز توسعه مهارت‌های پژوهشی دانشجویی اصطکاک ایجاد نماید، دستاورد حاصل با مطالعات (Hammersley&Traianou,2014; Burke&Cummins,2010) و رضایی و حسین‌پور (۱۳۹۴) همراستا است.

ضعف جامعه‌پذیری دانشگاهی؛ جامعه‌پذیری دانشگاهی با تأکید بر پذیرش، پرورش و اشاعه‌ی هنجارهای دانشگاهی و درونی کردن آن‌ها در دانشجویان افزون بر افزایش تعالی نظام آموزش عالی، منجر به نهادینه‌سازی قواعد اخلاقی مرتبط با عملکرد و فعالیت‌های علمی و دانشگاهی در دانشجویان می‌گردد و پیوستگی بین علم و اخلاق را در رفتار دانشجویان تقویت می‌کند. لازمه‌ی تحقق جامعه‌پذیری دانشگاهی دانشجویان در نظام‌های آموزش عالی، ادراک منطقی و سازمان‌یافته‌ی آن‌ها از شبکه تعاملات و ارتباطات فردی با افراد، ارزش‌ها، هنجارها، فرهنگ و رویدادهای دانشگاهی است. در غیر این صورت عدم کارایی فضا و فرهنگ دانشگاهی و ناتوانی آن در پرورش و تبلور هنجارهای دانشگاهی در دانشجویان منجر به ظهور رفتارهای ناسازگارانه و بی‌ثبات در فرایندهای ارتباطی و تعاملی، مذاکره و گفتمان‌سازی و بروز رفتارهای هنجارگریز در دانشجویان و ناتوانی آن‌ها در جامعه‌پذیری دانشگاهی می‌گردد. دستاورد حاصل با پژوهش‌های (Monson,2002; Su,2006) و رستگار خالد (۱۳۸۹) هماهنگ است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

ضعف مهارت‌های اقتصادی؛ در دنیای مبتنی بر اقتصاد دانش بنیان، دانش و اقتصاد دو وجه تفکیک‌ناپذیرند. در این راستا برخورداری از مهارت‌های اقتصادی در چارچوب مهارت‌های رفتار تخصیصی منابع کمیاب عاملان در جهت دستیابی به کارایی، کفایت و عدالت نیز واقعیتی انکارناپذیر می‌باشد. پرواضح است که دستیابی به این مهم مستلزم بهره‌مندی افراد از دانش، مهارت و توانمندی‌های موردنیاز این عرصه است. یکی از ابعاد بسیار مهم در این عرصه برخورداری از سواد مالی است. این مفهوم در درجه اول شامل توانمندسازی افراد در برابر مسائل اقتصادی و منابع مالی است تا از طریق این توانمندی قادر باشند به ارزیابی محدودیت‌ها و اولویت‌ها پرداخته و در شرایط رقابتی بازارها اعم از بازار آموزش، خدمات و محصولات، تصمیمات عقلایی و به‌صرفه اتخاذ کنند. بدون تردید دانشجویان در این عرصه می‌توانند سردمدار باشند، چراکه آن‌ها نیروهایی هستند که با عنوان سرمایه‌های انسانی موردنیاز جامعه تربیت می‌شوند تا امور کمیابی منابع و گستردگی نیاز جوامع را در فرصت‌های حرفه‌ای مدیریتی، سیاستی و اجرایی آینده، سازماندهی و راهبری کنند؛ بنابراین یکی از ابعاد مهم توسعه دانشجویی، ارتقاء، بهبود و کاربست توانمندی‌ها و مهارت‌های اقتصادی دانشجویان است. دستاورد حاصل با نتایج مطالعات (Jeanne, Sondra, Hilgert, 2003;William,Ken,2005; Cameron, Calderwood, Cox,Lim,Yamaoka,2013; Kozina, Ponikvar, 2015) و کشاورز، فرج‌اللهی، سرمدی، زندی (۱۳۹۴) هم‌راستا است.

ویژگی‌های شخصیتی بازدارنده؛ ویژگی‌های شخصیتی، مشتمل بر مجموعه‌ای از خصوصیات، نگرش‌ها، ارزش‌ها، احساسات و رفتارهایی است که مناسب و متعادل بودن آن‌ها برای مقابله مؤثر با مشکلات زندگی دانشجویی بسیار اثربخش و کارآمد است. از طرفی هرگونه ضعف و نقصانی در ابعاد ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان، مانعی جدی بر سر راه دستیابی آن‌ها به توسعه توانمندی‌ها و شایستگی‌های فردی و دانشی است و بر ادراک، انگیزه و تلاش دانشجویان در عملکرد آموزشی و توسعه توانمندی‌های دانشجویی آن‌ها اثر نامطلوبی خواهد داشت، چراکه مجموع این ویژگی‌ها با ظرفیتی مخرب بر ادراک و اعتماد دانشجویان به محیط دانشگاه و عوامل آن‌ها اثر سوء داشته و درنتیجه وی را از حمایت جامعه دانشگاهی محروم می‌سازد. مطالعات (Sir,Grzeskowi& Rahtz,2007; Arsalan,2013; Ponto,Ooms,&Cowieson,2014) و آتش‌پور، حسینی، کنعانی، سلک و صمصام شریعت (۱۳۹۳) دستاورد حاصل را تأیید می‌کنند.

- ***سطح سازمانی، مقوله " موانع زمینه‌ای توسعه دانشجویی "***

موانع زمینه‌ای "توسعه دانشجویی " به مجموعه‌ای از شرایط نظام‌مند و متعامل در یک موقعیت و زمان اشاره دارد. شرایطی که منجر به ایجاد وضعیتی می‌شوند که دانشجویان در قالب رفتار و عملکرد خود به آن وضعیت پاسخ می‌کند. با

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

این توصیف موانع زمینه‌ای می‌توانند بستری برای بروز موانع علی توسعه دانشجویی باشند؛ و در سطحی بالاتر از موانع علی، بر مؤلفه‌ها و ابعاد موانع علی توسعه دانشجویی و رفتار و عملکرد دانشجویان اثر بگذارند. تحلیل اطلاعات مستخرج از مطالعات و پژوهش‌های پیشین نشان داد، فراتر از موانع ویژه دانشجویان در مسیر توسعه دانشجویی آن‌ها که موردبررسی قرار گرفت، ساختار سازمانی دانشگاه، دانشکده و گروه‌های آموزشی و البته گروه‌های دانشجویی ویژگی-هایی دارند که در تعامل آن‌ها با یکدیگر، ظرفیت و پتانسیل کارآمد و یا ناکارآمد آن‌ها ظهور پیدا می‌کند.

کارآمدی پایین عملکرد گروه‌های آموزشی؛ یکی از عناصر بسیار مهم و مؤثر بر پدیده توسعه دانشجوییِ دانشجویان دانشگاه، ماهیت، کمیت، کیفیت و ساختار عملکرد گروه‌های آموزشی است. گروه‌های آموزشی واحدی است متشکل از اعضای هیئت‌علمی متخصص که در یک رشته از شعب دانش بشری در دانشکده یا آموزشکده‌ای دایر است و اعضای هیئت‌علمی هر گروه درمجموع شورای آن گروه را تشکیل می‌دهند. عملکرد آن‌ها از ابعاد متعدد و متنوع ازجمله؛ هماهنگ کردن فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در رشته مربوط، تنظیم برنامه‌های آموزشی که برای تدریس در آن رشته لازم است، نظارت بر نحوه ارائه درس‌ها و بررسی و اظهارنظر در مورد متون درسی و محتوای درس‌ها بر اساس برنامه-ها و سرفصل‌های مصوب و ...، اثر مستقیم بر آمادگی و تسلط علمی و توسعه توانمندی‌ها و قابلیت‌های علمی دانشجویان دارد. ترکیب نامتناسب گروه‌های آموزشی به لحاظ کمیت و کیفیت به‌ویژه با مداخله عامل افزایش سریع تقاضا برای آموزش عالی و افزایش جمعیت دانشجویی و پوشش ناکافی و نامتناسب رشته‌های تخصصی متنوع در چارچوب تخصص گروه‌های آموزشی مسئله‌ای جدی و قابل‌تأمل است. افزون بر این فقدان احاطه‌ی اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، علم‌باوری، ارزش‌خواهی و نوع‌دوستی در میان اعضای گروه‌های آموزشی، ظرفیت آن‌ها را برای اثرگذاری مثبت بر رویکرد توسعه دانشجویی با فرسایش جدی مواجه می‌سازد. دستاورد حاصل با مطالعات (Cohen&Rafi,2011; Austin & McDaniels,2006) و مجیدی، فلاح لاجیمی، صفایی قادیکلایی (۱۳۹۹) همراستا است.

کارآمدی پایین عملکرد اعضای هیئت‌علمی؛ اعضای هیئت علمی بارزترین نقش را در تعیین سطح کیفیت آموزشی مؤسسات آموزش عالی بر عهده دارند و عملکرد آن‌ها به صورت مشخص پیشران روند رشد و بالندگی مؤسسات آموزش عالی است. عملکرد اعضای هیئت علمی اساساً در سه حیطه‌ی عملکردهای آموزشی، پژوهشی و ارایه خدمات تخصصی – اجرایی مطرح است. در واقع، اعضای هیئت علمی به عنوان متخصصان دانشی هسته محوری آموزش و تولید و اشاعه علم و دانش در نظام‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها هستند و کیفیت عملکرد آن‌ها در انجام این فعالیت‌ها به صورت مستقیم بر کیفیت کارکرد دانشگاه‌ها اثر می‌گذارد. در این راستا اولین عاملیت انسانی تأثیرپذیر از کمیت و

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

کیفیت عملکرد اعضای هیدت علمی در هر سه عرصه‌ی آموزش و تدریس، پژوهش و تولید علم و ارائه خدمات تخصصی و مشاوره‌ای و ثروت‌آفرینی دانشجویان هستند. دانشجویان در کلاس‌های درس و در اجرای پروژه‌ها و طرح-های تحقیقاتی و صنعتی مخاطبان اصلی دستاورد عملکردهای اعضای هیئت علمی هستند و به نوعی عملکرد دانشجویان بازتابی از کیفیت عملکرد و تلاش اعضای هیئت علمی در آموزش و انتقال تجارب علمی و پژوهشی به ایشان است. قطعاً در چنین شرایطی اعضای هیئت علمی مؤثر کسانی هستند که توانسته باشند بیشترین میزان یادگیری و مهارت را در خصوص فعالیت‌های علمی و حرفه‌ای در دانشجویان ایجاد کنند و این همه مستلزم توسعه‌یافتگی توانمندی‌های شناختی، دانش، مهارتی، تخصصی و عاطفی ارتباطی و به عبارتی توسعه سرمایه انسانی اعضای هیئت علمی است. چنانچه اعضای هیئت علمی از توانمندی‌ها و شایستگی‌های متناسب و مکفی با کفایت و اثربخش در عرصه‌های متنوع عملکرد خود بی‌بهره‌باشند، بازتاب آن به صورت مشخص در عملکرد تحصیلی و حرفه‌ای دانشجویان نمایان می‌گردد. دستاورد ارزیابی عملکرد اعضای هیئت علمی توسط پژوهشگران عرصه‌ی آموزش عالی در برخی موارد گویای این واقعیت است که عملکرد برخی اعضای هیئت علمی در ارتباط با مسئولیت‌ها و وظایف ایشان از کارآمدی لازم برخوردار نیست. دستاورد حاصل را مطالعات (Watson,Rogers,Watson,&Liau- Hing,2018; Sullivan, 2004; Sun Cho,2008; Carrell & West,2010) و عباس‌پور، بازرگان، رحیمیان، برزویان، زارع (۱۳۹۸) تأیید می‌کنند.

فقدان کیفیت رویکردهای ارزیابی و پایش عملکرد؛ ارزیابی و پایش عملکرد دانشجویان در نظام‌ها و نهادهای آموزش عالی عمدتاً مبتنی بر کمیت میزان ساعت و یا زمان تخصیص یافته به فعالیت‌های یادگیری و امتیاز حاصل از سنجش فعالیت‌های آن‌ها است. این درحالی است که زمان صرف شده توسط دانشجویان برای فعالیت‌های یادگیری تضمین-کننده‌ی کیفیت فعالیت‌های یادگیری دانشجویان و معیار واقعی تلاش آنان نیست؛ بنابراین معیارهای ارزیابی و پایش عملکرد و فعالیت‌های یادگیری دانشجویان باید به انحاء گوناگون متضمن تأکید بر فعالیت‌های یادگیری خودهدایتی، مسأله‌محور، فناوری‌محور (آموزش و یادگیری از راه دور و تغییر در ماهیت برنامه درسی (انتقال از برنامه درسی محتوا محور به سمت برنامه درسی یکپارچه) بوده و بدیلی برای نظام اعتبارسنجی مبتنی بر حجم کاری (ساعات کاری) باشد. در چنین شرایطی کیفیت عملکرد اعضای هیئت علمی نیز متأثر از ساختار و بافتار کیفیت‌محور فعالیت‌های دانشجویان به سمت نوآوری‌های علمی، فرایندهای خودآموزی و آماده‌سازی دانشجویان برای تکالیف درسی پروژه‌محور باشد. از سوی دیگر تمرکز نظام ارزیابی دانشجویان مبتنی بر حجم کاری و امتیازات حاصل از آن منجر به ایجاد رفتارهای سوء علمی در دانشجویان و اعضای هیئت علمی می‌گردد، از یکسو دانشجویان ارزیابی عملکرد اعضای هیئت علمی را به سطح امتیاز و نمرات اعمال شده توسط اساتید منوط می‌سازند و از سوی دیگر اعضای هیئت علمی برای احراز امتیاز

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

لازم در ارزیابی بر ساختار ارزیابی عملکرد دانشجویان مسامحه به خرج می‌دهند و بدین ترتیب نوعی نظام ارزیابی مبادله‌ای بین اساتید و دانشجویان شکل می‌گیرد. بدین ترتیب این امکان وجود خواهد داشت که واکنش اعضای هیئت علمی به این رویداد، به صورت تغییر در سیاست‌های نمره‌دهی و تغییر جهتگیری فعالیت‌های آموزشی از ارائه محتوای یادگیری غنی (که سطح تلاش کیفی دانشجویان را ارتقاء می‌دهد)، به سمت کلاس‌های درس سطحی (با تأکید بر کمیت تلاش‌ها و حجم کاری) ظهور یابد. دستاورد حاصل با مطالعات (Yunker&Yunker, 2003; Beleche&Marks,2015; Raisler, O'Grady,& Lori,2003; Rao,& Carlo,2001; Barrio, Escamilla, Garcia,& Fernandez,2015) و توپچی، ابوالقاسم پور، منتظمی و پاکباز (۱۳۹۳) هماهنگ است.

ضعف و محدودیت حکمرانی و راهبری امور؛ دانشجویان در نظام دانشگاه، عاملانی هستند که می‌توانند عهده‌دار نقش-های متعددی نظیر؛ مشتری، شریک، سهامدار و پژوهشگر باشند. در نقش مشتری، جایگاه دانشجویان در حکمرانی دانشگاه به منزله‌ی عملی‌ساختن حقوق قانونی مورد انتظار برای به حداکثر رساندن رضایت آن‌ها، اطمینان از پاسخگویی و به دست آوردن بازده مثبت از سرمایه‌گذاری آموزشی است که بواسطه‌ی حمایت و توانمندسازی دانشجویان تحقق می‌یابد. از طرفی دانشگاه‌ها، بستر جامعه‌پذیری و تربیت شهروندی دانشجویان هستند، قابلیتی که تحقق آن مستلزم مشارکت آن‌ها در فرایند حکمرانی و راهبری امور دانشگاه است؛ بنابراین سیاست دانشگاه‌ها برای کاهش حضور دانشجویان در فرایندهای تصمیم‌گیری دانشگاهی یک چالش و مسأله اساسی محسوب می‌شود. دستاورد حاصل را مطالعه (Lizzio&Wilson,2009) و قمی، مسلمی و داود محمدی (۱۳۹۶) تأیید می‌کند.

چالش جامعه‌پذیری حرفه‌ای؛ دانشجویان به‌عنوان بخشی از سرمایه انسانی حیاتی دانشگاه، نقش اساسی و مهمی در توسعه جامعه مدرنِ مبتنی بر اطلاعات که شاخص بارز آن پویایی‌ها و تسریع سرعت تغییرات اجتماعی است، دارند. پرواضح است که برخورداری از دانشجویان متخصص، اما فاقد مهارت‌های سازگارانه با تحولات روزآمد اجتماعی، عملکرد دانشگاه‌ها در ارتباط با بازار کار و اشتغال دانش‌آموختگان را زیر سؤال خواهد برد. باید در نظر داشت جامعه دانایی محور متقاضی افرادی است که ضمن برخورداری از سطح بالای صلاحیت و قابلیت، از توانمندی سازگاری وضعیت حرفه‌ای خود با واقعیت‌های اجتماعیِ شرایط در حال تغییر در سطح ملی و بین‌المللی برخوردار باشند. آنچه در این مسیر می‌تواند یاریگر باشد، آموزش جامعه‌پذیری حرفه‌ای به‌عنوان فرایند توسعه‌ی ویژگی‌ها و صلاحیت‌های مرتبط با فعالیت‌ها و فرصت‌های حرفه‌ای آینده به دانشجویان است که می‌تواند از طریق آموزش دانش حرفه‌ای، توسعه‌ی مهارت‌های حرفه‌ای و شکل‌گیری ارزش‌های اجتماعی حرفه‌ای در دانشگاه‌ها میسر می‌گردد. این یافته با مطالعات

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

(Kicherova,2015; Austin & McDaniels,2006) و حقیقتیان، هاشمیان‌فر، مرادی (۱۳۹۲) مظهری و قلیچ (۱۳۹۶) هماهنگ است.

کمیابی و فقدان کفایت و کارایی منابع علمی – رفاهی؛ جایگاه و اهمیت کفایت و کارآمدی و دسترسی و عادلانه منابع و امکانات علمی – آموزشی و فرهنگی و رفاهی در دانشگاه‌ها و استفاده مؤثر از آن‌ها در راستای تحقق اهداف آموزش و یادگیری و ارائه خدمات علمی و مشاوره‌ای، واقعیتی انکارناپذیر است. درواقع امکانات و منابع علمی و رفاهی دانشگاه-ها ابزارهای مفید ارتقاء کیفیت فرایند تدریس و یادگیری و بهبود سلامت و انگیزه دانشجویان هستند و بنابراین می‌توانند اثر مستقیم بر ابعاد متنوع توسعه دانشجویان داشته باشند. بااین‌حال نهادهای آموزش عالی در بسیاری از موارد با فقر و کمیابی برخورداری و بهره‌مندی از منابع و امکانات در هر دو عرصه‌ی علمی و رفاهی مواجه هستند. تجهیز زیرساخت-های علم و فناوری در هر دو بعد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، فرصت نوین درگیر کردن دانشجویان با رویکرد یادگیری الکترونیکی و یا یادگیری تلفیقی را فراهم می‌سازد. در چارچوب این رویکرد، الگوهای سنتی آموزش مورد بازبینی قرار گرفته و با الگوهای جدید آموزش و یادگیری همراه می‌شوند. در این الگوهای ترکیبی دانشجویان نقش فعال‌تری را در فرایند یادگیری خود بر عهده خواهند داشت. از طرفی فراهم بودن بستر نرم‌افزارهای اجتماعی در رویکردهای نوین یادگیری، امکان تلفیق و تقویت مهارتهای فردی و اجتماعی و مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های علمی و اجتماعی دانشگاهی را به صورت همزمان فراهم می‌سازد. افزون بر امکانات علمی، اثر سلامت سازمانی دانشگاه، دانشکده و گروه‌های آموزشی هم به لحاظ بهداشت و سلامت محیط و هم بهداشت و سلامت فردی بر توسعه دانشجویان در نظام-های آموزشی امری انکارناپذیر است. لذا باید به سلامت جسم و روان آن‌ها به طور هم زمان توجه شود، زیرا بسیاری از مشکلات جسمی، روانی و اجتماعی عملکرد تحصیلی دانشجویان را تضعیف کرده و منجر به بروز اختلالات روانی گوناگونی در آن‌ها می‌گردد. در واقع دانشجویان نوع گرا، تنوع‌طلب و علاقه‌مند به روشهای نوین و روزآمد بدنبال دریافت خدمات علمی و آموزشی نوین و یادگیری مطالب و محتوای درسی در قالب‌های نو، فعال و مشارکتی هستند. آن‌ها فضا و محیط آموزشی را ترجیح می‌دهند که در بستر امکانات و منابع در دسترس آن، علاوه بر تفکر و خلاقیت، فرصت کاوشگری، کسب مهارتهای زندگی و آموزه‌های ارزشی در شرایطی آرام، شاد، محرک و برانگیزنده فراهم باشد و این همه در گام نخست مستلزم تأمین مکفی و کارآمد زیرساخت‌ها و ساختارهای منابع و امکانات کارآمد است. دستاورد حاصل را مطالعه (Sirgy et al,2007) و عباسی، امینی، حارث‌آبادی، غلامی و علوی‌نیا (۱۳۹۱) تأیید می‌کنند.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

سطح فراسازمانی مؤلفه اصلی "موانع مداخله‌ای توسعه دانشجویی"

"موانع مداخله‌ای توسعه دانشجویی " در سطحی فراتر از "موانع زمینه‌ای " و "موانع علی " و به نوعی به عنوان سطح اثرگذار بر ابعاد سطوح علی و زمینه‌ای، ابعادی کلان را در برمی‌گیرد که به شدت می‌تواند ساختار دانشگاه و عملکرد دانشجویان را متأثر سازد. موانعی برخاسته از بستر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی – فرهنگی و حتی خانوادگی و گروه‌های همتا که مداخله‌ای جدی بر سیاست‌ها، تصمیمات، راهبردها و اقدامات اجرایی توسعه دانشجویی در سطح زمینه‌ای و علنی دارند.

نفوذ و گسترش جهت‌گیری‌های غیرعلمی؛ نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها به عنوان زیر نظام‌های نظام کلان جامعه، در ابعاد مختلف از سیاست‌های این نظام کلان تأثیر می‌پذیرند. تأثیرپذیری دانشگاه‌ها از سیاست‌های دولتی، در سطح اجرایی و در درون نهادهای دانشگاهی، در چارچوب قوانین و دستورالعمل‌های آموزشی و اجرایی در ارتباط با عاملان، فرایندها و فعالیت‌های دانشگاهی از آن جمله است. یکی از عرصه‌های بلامنازع اثرپذیری نهادهای دانشگاهی از سیاست‌های کلان دولت در عرصه‌ی سیاست‌ها، برنامه‌ها و فعالیت‌های علمی و اجرایی عرصه دانشجویی است. سیاست‌های مرتبط با گزینش و پذیرش دانشجویان، اهداف و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی، طول دوره یا مدت زمان دوره‌های تحصیلی، ترکیب دانشجویان و رشته‌ها و سطوح تحصیلی و ... به شدت متأثر از سیاست‌هایی است که در سطح کلان در خصوص آن‌ها تصمیم‌گیری می‌شود. در بسیاری از موارد، اولویت‌های علمیِ سیاست‌های آموزش عالی در سایه‌ی رویدادها و قواعد سیاسی، اعتقادی، فرهنگی و اجتماعی رنگ می‌بازد و جهت‌گیری غیرعلمی سیاست‌های آموزشی مقدمه‌ای بر ناکارآمدی تلاش‌ها و فعالیت‌های علمی دانشگاهی می‌گردد. از طرفی کارکرد دانشگاه‌ها به عنوان محیط‌های یادگیری با پیچیدگی و ساختاری آشوب‌وار، کمتر از ساختاری مکانیکی و قابل پیش‌بینی تبعیت می‌کند، بلکه این ساختار در نظامی بزرگ و پیچیده با عنوان علمی زیست‌بوم دانشگاه رخ می‌دهد. زیست بوم دانشگاهی به عنوان زیست بوم اطلاعات، یک حوزه مطالعاتی دانشگاهی نیست بلکه، نظامی از افراد، ارزش‌ها، عمل‌ها و فناوری‌های یک واحد، یک جامعه و یک نظام است که به شدت از سیاست‌های آن تأثیر می‌پذیرد. یکی ار عرصه‌های جدی اثرپذیر از موانع و شرایط مزبور، عرصه‌ی سیاست‌ها، تصمیمات و اقدامات دانشجویی است. در وضعیت آرمانی انتظار است نظام-های آموزش عالی با حمایت جامعه کلان به ایجاد و خلق زیست بومی اقدام کند که با انعطاف‌پذیری و استقلال علمی، زمینه حداکثرسازی نوآوری، بازنگری و بازترکیب سیاست‌ها، رویه‌ها، راهبردها و فعالیت‌های علمی – اجرایی را فراهم ساخته و به دانشجویان این فرصت را بدهد که به سرعت و به صورت اثربخش یادگیری خود را ارتقاء داده و با اتخاذ

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

تصمیمات مؤثر عملکرد علمی کارآمدتری را تجربه کنند. این دستاورد با مطالعات (Abiona,2014; Sirgy et al,2007) و ظروفی (۱۳۹۱) هماهنگ است.

فقدان و یا حضور محدود گروه‌های حامی؛ بر اساس نظریه بوم‌شناختی برونفن برنر (۱۹۸۹) رشد فردی حاصل تعاملات بین ویژگی‌های شخصی و محیط زندگی افراد است. دانشجویان به‌عنوان قشری از افراد جامعه، در گروه‌های متنوع محیط دانشگاهی و اجتماعی عضویت داشته و با آن‌ها تعامل دارند. پرواضح است که دریافت و یا عدم دریافت حمایت از گروه‌هایی که دانشجویان در آن‌ها عضویت و مشارکت دارند، با استناد به نظریه بوم‌شناختی می‌تواند توسعه توانمندی-ها و شایستگی‌های آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد. حسب قاعده، دانشجویان از سه گروه مشخص یعنی اعضای خانواده؛ گروه دوستان؛ و اعضای شبکه‌های اجتماعی علمی – دانشی و غیرعلمی تأثیر می‌پذیرند. در این خصوص مطالعات نشان داده‌اند که فقدان حمایت خانواده و همسالان در توسعه توانمندی‌ها و شایستگی‌های علمی و شخصی دانشجویان اثر قابل‌ملاحظه‌ای دارد. در بسیاری از موارد ناهنجاری‌های اجتماعی گروه‌های دانشجویی ناشی از فشار همگنان و ترس از طرد شدن از اجتماعات دوستانه بوده است، رویکردی که به‌شدت موقعیت تحصیلی دانشجویان را با مخاطره همراه ساخته است. با تدقیق در الگوی موانع توسعه دانشجویی، ارائه‌شده در پژوهش حاضر می‌توان اذعان داشت، الگوی احصائی فراتر از شناسایی ابعاد و عناصر موانع توسعه دانشجویی، ضمن تعیین ارتباط بین ابعاد و ملاک‌های موانع توسعه دانشجویی، مبنایی جامع، نظام‌مند، یکپارچه و عمیق را برای درک صحیح و دقیق موانع توسعه دانشجویی در نظام‌های آموزش عالی ارائه کرده است و این اقدام فرصتی علمی برای سیاست‌گذاران، متولیان و پژوهشگران در عرصه مطالعات تجربی فراهم ساخته تا از طریق تعیین سهم ابعاد متنوع برحسب شاخص‌های احصاء شده و دستیابی به دیدگاهی مورد اجماع در خصوص موانع توسعه دانشجویی، در جهت چاره‌اندیشی و رفع موانع مزبور اقداماتی اثربخش و کارآمد انجام دهند. دستاورد حاصل را مطالعات (Dennis,Phinney,&Chuateco, 2005; Bahar,2010; Diener, 2006) و صیادی، وهایی، صیاد، کاشفی، وهابی (۱۳۹۷) مورد تأیید قرار می‌دهند.

در ادامه با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهادهای کاربردی برای بهبود و ارتقای وضعیت توسعه دانشجویی در نظام‌های آموزش عالی ارائه می‌گردد؛

- ***پیشنهادهای سیاستگذاری – اجرایی***

الف) پیشنهادات سطح فردی (موانع علی)

با عنایت به اینکه توانمندی‌ها و مهارت‌های ارتباطی و تعاملی دانشجویان در عرصه‌های متنوع ارتباطات رودرور و به ویژه با توجه به تحولات جدید، در بسترهای ارتباطات مجازی می‌تواند فرصت تقویت توانمندی‌های یادگیری، پژوهش

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

و توسعه شایستگی‌های شخصیتی و رفتاری دانشجویان را فراهم سازد؛ ابعاد ذیل در راستای بهبود شرایط و موقعیت توسعه توانمندی‌های مزبور در دانشجویان توصیه می‌گردد؛

۱- افزایش فرصت‌های تعامل استاد – دانشجو و امکان دسترسی دانشجویان ترددی به اکانت دانشگاه و استفاده از راهنمایی‌ها و مشاوره‌های اساتید و سایر دانشجویان

۲- فراهم ساختن زمینه و مشوق ایجاد اجتماعات علمی بین دانشجویان، اساتید و کارکنان دانشگاه از طریق طراحی و استقرار سیستم امنیتی در جهت حفظ حریم خصوصی افراد در برقراری تعاملات جمعی

۳- بسترسازی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتباط با فعالیت‌های آموزش و یادگیری

۴- برگزاری دوره‌های آموزشی - مهارتی با هدف استفاده کارآمد از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی در ارتباط با فعالیت‌های یادگیری و پژوهش

۵- ایجاد آگاهی از رویه‌های حفظ امنیت اطلاعات شخصی در فضای مجازی و ترویج فرهنگ کاربری آموزشی – اجتماعی رسانه‌ها

۶- آموزش مهارت‌های تجزیه و تحلیل رویدادهای اجتماعی، درک اطلاعات روزآمد و ارزیابی اطلاعات در شرایط رقابتی

ب) پیشنهادات سطح سازمانی (موانع زمینه‌ای)

پرواضح است که توانمندی‌های فردی دانشجویان به صورت مستقیم از فرصت‌ها و امکانات گروه‌های آموزشی و دانشگاه و همچنین از توانمندی‌های اعضای هیئت علمی و کارکنان آموزشی دانشگاه تأثیر می‌پذیرد؛ بر اساس یافته‌های پژوهش در خصوص موانع سازمانی و زمینه‌ای توسعه دانشجویی در ارتباط با مؤلفه‌های احصاء شده، پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد؛

۱- تقویت حضور اعضاء هیئت علمی جهت بازبینی رئوس و برنامه‌های درسی و نوع محتوای یادگیری دانشجویان مبتنی بر رویکردهای اثربخش

۲- تنوع منابع و امکانات آموزشی – مالی و اداری و ایجاد پایگاه منسجم اطلاعات جهت بهره‌برداری از آن‌ها در راستای بهبود عملکرد دانشجویان

۵- ارزیابی عملکردهای آموزشی و پژوهشی دانشجویان و بازتوزیع منابع، امتیازات و پاداش‌ها با توجه به دستاوردهای ارزیابی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

۶- توسعه و تقویت سیاست‌ها و ساختارهای حرفه‌ای انگیزه‌محور جهت افزایش تمایل همکاری‌های اعضاء هیئت علمی با دانشجویان و ارائه خدمات مشاوره‌ای علمی و حرفه‌ای به آن‌ها

۷- ایجاد تعادل و تناسب در حجم کار اعضای هیئت علمی و تقویت تعهد و مسئولیت حرفه‌ای و اخلاقی آن‌ها به ارائه خدمات به دانشجویان به عنوان یک مربی

۸- تشکیل کارگروه‌های متخصص پداگوژی و فناوری جهت مرتفع ساختن نقائص و مشکلات موجود در استفاده از پتانسیل‌های آموزشی مؤثر

۹- کاربست الگوهای اکتشافی و سازنده‌گرایی در ارزیابی عملکرد تحصیلی دانشجویان با هدف افزایش تلاش و کیفیت عملکرد آن‌ها

۱۰- استفاده از نظام جبران خدمات انگیزه محور در جهت تحقق اثربخشی عملکرد و ارتقاء کمیت و کیفیت فعالیت‌های علمی اعضای هیئت علمی

۱۱- تشریح و شفاف‌سازی قوانین، فرصت‌ها و نقش نمایندگان دانشجویی در جریان راهبری کمیته‌های دانشجویی

۱۲- آگاه سازی نمایندگان دانشجویی از برنامه‌های دانشگاه و حمایت ساختاریافته از آن‌ها در جهت تقویت مهارت‌های حرفه‌ای آن‌ها.

ج) پیشنهادات سطح فراسازمانی (موانع مداخله‌ای)

دانشگاه‌ها به عنوان یک زیر نظام از نظام کلان جامعه از تمامی رویدادهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی ابعاد متنوع زندگی خانوادگی آحاد جامعه تأثیر می‌پذیرد و در این میان تأثیرپذیری سیاست‌ها و برنامه‌های دانشگاه از رویدادهای مزبور، بدون شک زیرنظام‌های خود دانشگاه را نیز متأثر خواهد کرد، متعاقباً در این بین دانشجویان، توانمندی‌ها و عملکردهای آن‌ها به عنوان یکی از ذینفعان محوری و هسته‌ای نظام دانشگاه تحت تأثیر تمامی تحولات و رویدادهای اجتماعی و فرهنگی جامعه کلان است. در پژوهش حاضر و بر اساس دستاوردهای کلان موانع مداخله‌ای بر توسعه دانشجویی، پیشنهادات ذیل ارائه می‌شود؛

۱- جهت‌دهی فعالیت‌های دانشگاه به سمت الگوهای فرهنگی و ارزشی

۲- فراهم ساختن بستر تعاملی بین دانشگاه و دانشجویان با محیط اجتماع و به صورت مشخص بازار کار

۳- ارتقاء ادراک و انگیزه دانشجویان از تخصص‌گرایی و خود توسعه‌ای حرفه‌ای مبتنی بر تقاضاهای سطح کلان جامعه

۴- ایجاد موقعیت‌ها و فضاهای سالم در گروه‌های اجتماعی دانشجویان و ترغیب آن‌ها جهت عضویت در این شبکه‌ها

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

۵- بهینه‌سازی و ایجاد مطلوبیت فضا و محیط کمپ‌های دانشگاهی و ایجاد فرصت تعامل سازنده ذینفعان بیرونی به ویژه خانواده‌ها با فضای دانشگاه و دانشجویان

۶- همسوسازی تلاش‌های دانشگاه با تقاضاها و انتظارات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه در جهت پذیرش و توسعه جایگاه دانشجویان و دانش‌آموختگان در دنیای کسب و کار و مدیریت امور جامعه

پیشنهادهای پژوهشی

با عنایت به دستاوردهای پژوهش و در ارتباط با ابعاد متنوع موانع توسعه دانشجویی به پژوهشگران و محققان این عرصه پیشنهاد می‌گردد؛

۱- با کاربست "الگوی مفهومی چندسطحی موانع توسعه دانشجویی " پژوهش حاضر در چارچوب پژوهش تحلیلی – تجربی ضمن ارزیابی وضعیت زیسته و عینی موانع توسعه دانشجویی، راهکارهای اجرایی و عملیاتی مؤثری را در راستای مرتفع ساختن موانع و بهبود وضعیت توسعه دانشجویی در نظام‌های آموزش عالی و نهادهای دانشگاهی ارائه دهند.

۲- با عنایت به اینکه الگوی احصاء شده، الگویی چندسطحی است پیشنهاد می‌شود باهدف لحاظ کردن پیچیدگی‌های ساختاری و ارتباطات درون‌گروهی و بین گروهی متغیرهای موردبررسی از رویکرد رگرسیون چندسطحی برای دستیابی به دستاوردهای معتبر و دقیق تجربی استفاده گردد.

۳- با عنایت به اینکه ناکارآمدی سازوکارهای مالی سازمان در توسعه دانشجویی از موانع بسیار اساسی است که اتفاقاً در حد مرور پژوهشگر در منابع داخلی بدان توجه نشده و پژوهشی در این خصوص انجام نشده است؛ توصیه می‌گردد، پژوهش‌های کیفی در خصوص شناسایی مؤلفه‌های ناکارآمدی سازوکارهای مالی توسعه دانشجویی و پژوهش‌های کمی در جهت تعیین وضعیت این ناکارآمدی، در جهت تقویت و بهبود برنامه‌ها و فعالیت‌های توسعه دانشجویی توسط پژوهشگران انجام گیرد.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

فهرست منابع

- آتش پور، حمید؛ حسینی، مهرداد؛ کنعانی، نفیسه؛ سلک، نرگس؛ صمصام شریعت، محمدرضا (۱۳۹۳). مقایسهٔ ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دانشگاه آزاد خوراسگان و دانشجویان دانشگاه پوترا مالزی. *فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*. ۱۵(۱): ۸۱-۸۹
- احمدآبادی، آرزو؛ کرمی، مرتضی؛ و آهنچیان، محمدرضا (۱۳۹۳). نقش توسعه حرفه‌ای اعضای هیئت علمی در مؤسسات آموزش عالی. *اولین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در مدیریت کسب وکار، مشهد*.
- ارفعی، کتایون (۱۳۹۱). اولویت‌های ارزشیابی آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان پرستاری و مامایی. *نشریه مرکز تحقیقات مراقبت‌های پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران (نشریه پرستاری ایران)*. ۲۵(۷۵): ۷۱-۷۷.
- ایزدی، صمد؛ برادران، مریم؛ کرمخانی، زینب (۱۳۹۳). بررسی وضعیت مهارتهای پژوهشی در مقاطع مختلف تحصیلی رشته های علوم انسانی مورد پژوهی: دانشگاه مازندران. *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*. ۵(۹): ۲۶-۵۱
- باقری‌مجد، روح‌اله؛ مهرعلیزاده، یدالله؛ شاهی، سکینه. (۱۳۹۲). چالشهای توسعه آموزش الکترونیکی در نظام آموزش عالی مطالعه موردی دانشگاه شهید چمران اهواز). *مجله توسعه اموزش در علوم پزشکی*. ۶ (۱۲): ۱-۱۳
- پارسا، نکیسا؛ احمدپناه، محمد؛ پارسا، پریسا ؛ قلعه ایها، علی (۱۳۹۲). بررسی ارتباط روابط عاطفی بین والدین و فرزندان با سازگاری تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی همدان. *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایلام*. ۲۰(۲): ۸۲-۹۰.
- پاشایی، حمید (۱۳۹۸). آسیبهای سبک زندگی دانشجویی و راهکارهای برونرفت از آن‌ها. *اولین همایش زندگی دانشجویی فرصتها و آسیبها با تأکید بر دانشجویان ساکن سراهای (خوابگاههای) دانشجویی، همدان، دانشگاه بوعلی سینا*.
- تمنائی‌فر، محمدرضا؛ منصوری نیک، اعظم (۱۳۹۳). ارتباط ویژگیهای شخصیتی، حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی با عملکرد تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش‌عالی*. ۷۱: ۱۴۹-۱۶۶.
- توپچی، مهدی؛ ابوالقاسم پور، اعظم؛ منتظمی، الهام؛ پاکباز، مسعود (۱۳۹۳). ارزیابی عملکرد دانشجویان با استفاده از سیستم استنتاج فازی. *دومین کنفرانس دستاوردهای نوین در مهندسی برق و کامپیوتر*.
- توفیقی، جعفر؛ فراستخواه، مقصود (۱۳۸۱). لوازم ساختاری توسعه علمی در ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ۸(۳): ۱-۳۶.
- ثابت، عباس ؛ فیلی، اردلان؛ پویا، علیرضا؛ مجیدی، امیر ارسلان (۱۳۹۶). ارائه مدل پیش بین رعایت اخلاق پژوهش در بین دانشجویان. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۲(۴): ۲-۹.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- خیرمند، مریم؛ خدیوی، رضا؛ دانا سیادت، زهرا؛ عسگری، حامد (۱۳۹۶). دیدگاه دانشجویان پزشکی در کسب مهارتهای مدیریتی، آموزشی و فردی پس از طی دوره کارورزی پزشکی اجتماعی. *راهبردهای مدیریت در نظام سلامت*. ۲(۴): ۲۸۵-۲۹۴.
- داوری‌نیا، معصومه؛ کیان، مریم؛ افشانی، علیرضا (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت و افت تحصیلی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه یزد). *نامه آموزش عالی*. ۱۳(۴۹):۷-۳۵.
- دریازاده، سعیده؛ کوهپایه‌زاده، جلیل (۱۳۹۴). دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی نسبت به خودکارآمدی پژوهشی. *مجله علوم پزشکی رازی*. ۲۲(۱۳۴): ۶۸-۷۴.
- دهقانی، ماهرخ؛ عزیزیان، نسرین؛ بهتاج، ایوب (۱۳۹۸). رابطه قابلیت‌های پژوهشی و سواد اطلاعاتی با پیشبینی اضطراب پژوهش در بین دانشجویان تربیت بدنی. *رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی*. ۷(۲۴): ۵۰ –۳۹.
- رستگار خالد، امیر (۱۳۸۹). سنجش رابطه جامعه پذیری در دانشگاه با انگیزش تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه راهبرد فرهنگ*. ۳(۱۲): ۱۱۸-۱۲۸.
- رضایی، زاهد؛ قادری، ناصح؛ نوری، الهام؛ نوری، بیژن؛ صفری، امید (۱۳۹۶). بررسی وضعیت سبک زندگی ارتقاء دهنده سلامت در دانشجویان ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی کردستان. *مجله ره آورد سلامت*. ۳(۱): ۱-۱۲.
- رضایی، مسعود ؛ حسین‌پور، ابوطالب (۱۳۹۴). بررسی مهارتهای پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری. *مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، ۸(۱): ۱-۱۶.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۱). *موانع رشد علمی ایران و راه‌حل‌های آن*. شرکت سهامی انتشار.
- رمضانپور، انسیه؛ بختیاری، ابوالفضل؛ شیخی کیاسری، سمیه ؛ فرهادی، فرهاد (۱۳۹۴). رابطه سبک یادگیری و سبک تفکر دانشجویان دانشکده‌های فنی- مهندسی و روانشناسی- علوم تربیتی دانشگاه تهران. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران* ۷(۲): ۱۹۳-۲۱۹.
- روشندل، آرمان؛ امیری، هادی؛ طغیانی، مهدی (۱۳۹۷). سواد مالی و ضرورت سنجش آن در نظام نوین آموزشی؛ مطالعه موردی شهرستان شهرضا. *دو فصلنامه علمی و پژوهشی رویکردهای نوین آموزشی. ۱۳(۱): ۶۷-۸۶*
- سلطانی، رضا و دیگران (۱۳۸۹). بررسی کیفیت زندگی دانشجویان دانشگاه گیلان، *مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان*. ۱۹(۷۵): ۲۵-۳۵.
- سلیمی، قاسم؛ دژمان، هادی؛ رئیسی، لاله (۱۳۹۹). بررسی توانمندی دانشگاههای دولتی برتر کشور در توسعه حرفه‌ای دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه موردی: دانشگاه شیراز). *نامه آموزش عالی*. ۱۳ (۴۹): ۱۰۹-۱۲۷.
- سینائی، وحید؛ مسعودی، حمید (۱۳۹۱). جامعه‌پذیری و بازخوانی جامعه‌پذیری سیاسی در نظام وظیفه. مطالعه نگرش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد. *مجله علمی و پژوهشی مسائل اجتماعی ایران*. ۴(۲): ۷۹-۱۰۴.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- شیبا، شوجی و همکاران (۱۳۸۵). *رویکرد نوین مدیریت کیفیت جامع در آمریکا*، ترجمه محمد اقدسی، آموزش ساپکو.
- صادقی، راضیه؛ تاجیک زاده، فخری؛ مهرابی زاده، مهناز (۱۳۹۳). رابطه ویژگی های شخصیتی با سبک های هویت در دانشجویان. *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایلام*. ۲۲: ۲۰۶-۲۱۶
- صالحی، منیره؛ کارشکی، حسین؛ آهنچیان، محمدرضا؛ کریمی مونقی، حسین (۱۳۹۱) اعتباریابی مقیاس خودکارآمدی پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های علوم پزشکی و فردوسی مشهد. *آموزش در علوم پزشکی*. ۱۲(۶): ۳۹۶-۴۰۹.
- صیادی، مهناز؛ وهابی، احمد؛ صیاد، سیروان؛ کاشفی، هاجر؛ وهابی، بشری (۱۳۹۴). بررسی رابطه انسجام خانواده با خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان، سال ۱۳۹۴-۹۵. *فصلنامه پرستاری، مامایی و پیراپزشکی*، ۳(۱): ۳۱-۴۲
- ظروفی، مجید (۱۳۹۱) بررسی ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر. *مجله مطالعات جامعه-شناسی*. ۵(۱۴): ۱۲۷-۱۳۹.
- عباس پور، عباس؛ بازرگان، عباس؛ رحیمیان، حمید؛ برزویان، صمد؛ زارع، زینت (۱۳۹۸). کاوشی بر کیفیت عملکرد اعضای هیئت علمی ؛ ارائه الگوی مفهومی. *فصلنامه علمی اندیشه های نوین تربیتی*. ۱۵(۱): ۹۱-۱۱۰.
- عباسپور، عباس؛ رحیمیان، حمید؛ پورکریمی، جواد؛ تقوی قره بلاغ، حسین (۱۳۹۴). بررسی الگوی توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری علوم تربیتی بر اساس نظریه زمینه‌ای. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*. ۷(۱): ۹۱-۱۱۸.
- عباسپور، عباس؛ رحیمیان، حمید؛ پورکریمی، جواد؛ و تقوی، حسین (۱۳۹۲). بررسی مقایسه‌ای وضعیت توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری رشته‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت آموزشی. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۷(۱): ۶۵-۸۴.
- عباسی، زهره ؛ امینی، ابوالقاسم؛ حارث آبادی، مهدی؛ غلامی، حسن؛ علوی نیا، محمد (۱۳۹۱). عوامل تاثیر گذار بر آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان و مربیان: مرور سیستماتیک. *مجله دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی*. ۴(۴): ۷۰۹-۷۲۰.
- عبدالوهابی، مرضیه؛ رومیانی، یونس؛ ظریف، سکینه (۱۳۹۲). بررسی مهارتها ی اساسی دانشجویان در عصر جهانی شدن. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ۷۰: ۷۴ -۵۱
- عرب، محمد؛ ابراهیم‌زاده، رضا؛ مروتی شریف‌آبادی، علی (۱۳۹۳). طراحی مدل فراترکیب عوامل مؤثر بر طلاق با مرور نظام-مند مطالعه‌های پیشین. *مجله تخصصی اپیدمولوژی ایران*. ۱۰(۴): ۱۰-۲۲.
- عظیمی، امین؛ زمانی، بی بی عشرت؛ سلیمانی، نسیم (۱۳۹۵). بررسی کیفیت نظام ارزیابی عملکرد دانشجویان در آموزش مجازی ایران و روسیه. *مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. ۹(۳): ۲۱۴-۲۲۳.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.2008000.1399.12.2.3.2]

- فلاحتی، لیلا (۱۳۹۲). بررسی کیفیت زندگی دانشگاهی دانشجویان: مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه های تهران و کردستان. *تحقیقات فرهنگی ایران*. ۶(۲۳): ۱۵۱-۱۷۲.
- قاضی طباطبایی، محمود؛ ودادهیر، ابوعلی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی علم فناوری: تأملی بر تحولات اخیر جامعه‌شناسی علم. *نامه علوم اجتماعی*. ۳۱ (پاییز): ۱۲۴-۱۴۲.
- قمی، مهین؛ مسلمی، زهرا؛ محمدی، داود (۱۳۹۶). بررسی رابطه یادگیری خودراهبر با سازگاری تحصیلی و عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم. مجله *توسعه آموزش جندی شاپور فصلنامه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی. ۸(۳)*: ۲۶۰-۲۷۴.
- کشاورز، لقمان؛ فراهانی، ابوالفضل؛ قربانی، لیلا؛ و تمدن، محمدمهدی (۱۳۹۶). ارتباط سطح سواد اطلاعاتی و عملکرد تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد تربیت بدنی دانشگاه شیراز. *پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی*. ۴(۲۰): ۱۰۹ - ۱۱۵
- کاظمینی، تکتم؛ مدرس غروی، مرتضی (۱۳۹۲). رابطه بین ویژگیهای شخصیتی و رفتارهای پرخطر در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*. ۱۲ (فروردین): ۱۵-۲۶
- کامران، محمدخانی (۱۳۹۵). *رهبری آموزش عالی (رویکرد هوش عاطفی و اثربخشی هیئت علمی)*. تهران. دانشگاه آزاد اسلامی.
- کشاورز، محسن؛ فرج اللهی، مهران؛ سرمدی، محمدرضا؛ زندی، بهمن (۱۳۹۴). سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان یک نظام آموزش از دور؛ مطالعه موردی. *دو ماهنامه علمی و پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*. ۸(۴): ۲۳۱- ۲۳۷.
- کیانوش، مهسا؛ جلیلی، محمد؛ احمدی، موسی؛ حسین آبادی، داود (۱۳۹۳). میزان درک و شناخت دانشجویان از دانش تأمین مالی شخصی. *فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری*.۳(۱۲): ۴۱-۵۳
- مجیدی، سارا؛ فلاح لاجیمی، حمیدرضا؛ صفایی قادیکلایی، عبدالحمید (۱۳۹۹). ارزیابی کارآیی گروه های آموزشی دانشگاه از مناظر آموزشی، پژوهشی و کارآفرینانه. پژوهشنامه مدیریت اجرایی دانشگاه مازندران. ۱۲(۲۳): ۱۵۰-۱۸۰.
- مظهری، محمدمهدی؛ قلیچ، مرتضی (۱۳۹۶). الگوی علی ارتباط بین تعهد حرفه ای، جامعه پذیری سازمانی و افشای اسرار دانشجویان رشته مدیریت استان قزوین. *نشریه مطالعات توسعه اجتماعی*. ۹(۳): ۷-۱۹.
- معارف‌وند، زهرا (۱۳۹۲). ارزیابی کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان داخلی و خارجی دانشگاه شهید بهشتی، *طرح پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی*.
- منصوری، علی نظر؛ یزدخواستی، بهجت؛ همتی، رضا (۱۳۹۶). مسائل و چالش‌های جامعه‌پذیری علمی دانشجویان در محیط دانشگاه. *فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران*.۸ (۴): ۱-۲۸

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- مهدی، رضا (۱۳۹۴). کیفیت زندگی دانشگاهی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه‌های دولتی شهر تهران). *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*. ۷(۳): ۱-۲۶.
- مهدیه، عارفه؛ همتی، رضا؛ ودادهیر، بوعلی (۱۳۹۵). فرایند جامعه پذیری دانشگاهی دانشجویان دکتری؛ مورد دانشگاه اصفهان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش‌عالی*. ۲۲(۱): ۴۵-۷۳.
- موذنی، الهام؛ دایی کریم زاده، سعید؛ ابراهیم زاده، رضا (۱۳۹۴). بررسی سطح سواد مالی (مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته های مالی دانشگاه های شهر اصفهان). *کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد در قرن ۲۱. انجمن اقتصاد انرژی*.
- میرسعیدی، گلنوش؛ ایمانی، محمد نقی؛ ناظم، فتاح (۱۳۹۵). ارزیابی زیرساختهای سازمانی مؤثر در بهکارگیری آموزش الکترونیکی *فصلنامه مدیریت پرستاری*. ۵(۵): ۵۰-۵۷.
- نادری، ابوالقاسم (۱۳۹۵). *سنجش و ارزیابی سرمایه انسانی بر پایه الگوی یکپارچه*. تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات دانشگاه.
- نعیمی مجد، آرزو؛ آراسته، حمیدرضا؛ قورچیان، نادرقلی؛ محمدخانی، کامران (۱۳۹۸) شناسایی مؤلفه‌های خودرهبری دانشجویان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. ۲۵(۳):. ۵۱-۷۱
- نیازی، محسن؛ گنجی، محمد؛ شفائی مقدم، الهام (۱۳۹۵). تبیین نقش عوامل جامعه‌پذیریدانشگاهی در میزان پایبندی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به هنجارهای علم بر اساس مدل‌یابی حداقل مجذورات جزئی. *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی – فرهنگی*. ۵(۱): ۹-۳۶.
- نیکوگفتار، منصوره؛ باشی، معصومه (۱۳۹۵). عوامل موثر بر جامعه پذیری اخالق شهروندی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس). *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی*، ۴۸(زمستن): ۱۲۹-۱۴۸.
- هراتیان، علی؛ پیری، محمد (۱۳۹۸). بررسی دانش، نگرش و رفتارمالی در سوادمالی دانشجویان. *جامعه شناسی آموزش و و پرورش*. ۱۹ (پاییز و زمستان): ۵۶-۶۷
- ودادهیر، بوعلی؛ فرهود، داریوش؛ قاضی طباطبایی، محمود؛ توسلی، غلامعباس (۱۳۸۷). معیارهای رفتار اخلاقی در انجام کار علمی (تاملی بر جامعه شناسی اخلاق در علم- فناوری مرتن و رزنیک). اخلاق در علوم رفتاری.۳(۳-۴): ۶-۱۷.
- یارمحمدیان، محمدحسین؛ حجتی، عبداله؛ کشتی آرای، نرگس (۱۳۹۶). طراحی الگوی مناسب ارزشیابی پیشرفت تحصیلی رشته‌های گروه فنی و مهندسی بر اساس تجارب زیسته اساتید و دانشجویان. *فصلنامه علمی- پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۲(۳): ۱۲۳-۱۴۸.
- یعقوب نژاد، احمد؛ نیکومرام، هاشم؛ معین الدین، محمود (۱۳۹۰). ارائه الگویی جهت سنجش سواد مالی دانشجویان ایرانی با استفاده ازروش دلفی فازی. *مجله مهندسی و مدیریت اوراق بهادار*. ۸ (پاییز): ۱-۴۸.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- یوسفی اقدم، رحیم (۱۳۹۴). " امر موقت " و توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری در ایران. *فصلنامه سیاست علم و فناوری*. ۷ (۲۹): ۶۵-۱۰۱.

- Abiona, B. G; Fakoya, E.O; and Adeogun, S.O. (2014). Factors Affecting Academic Performance among Federal University of Agriculture Students' in Ogun State Nigeria. *Journal of Biology, Agriculture and Healthcare*. 4(20).
- Arsalan, S. Cardak, M. & Uysal, R. (2013). Student academic support as predictor of academic locus of control in Turkish University students. *Social and Behavioral Sciences*. 27(2): 2460-2469.
- Austin, A. E. & McDaniels, M. (2006). Preparing the professoriate of the future: Grad-uate student socialization for faculty roles. In: J. C. Smart (Eds.), Higher education: *Handbook of theory and research (pp. 397–456). Springer.*
- Bahar, H.H (2010). The effects of gender, perceived social support and sociometric status on academic success. *Social and Behavioral Sciences*. 2: 3801-3805.
- Barrio, M; Escamilla, A; Garcia, M; Fernandez, M. (2015). Influence of assessment in the teaching-learning process in the higher education. *Journal of Procedia –Social and Behavioral Sciences*, 176: 458-465.
- Beleche, T. Fairris, D. & Marks, M. (2012). Do course evaluations truly reflect student learning? Evidence from an objectively graded post-test. *Economics of Education Review*. 31: 709–719.
- Bradley, S. and Migali, G. (2015). The Effect of a Tuition Fee Reform on the Risk of Drop out from University in the UK. *Working Paper*. 2015/016 Lancaster University, Department of Economics.
- Braga, Michela; Paccagnella, Marco; and Michele Pellizzari. (2014). Evaluating students' evaluations of professors. *Economics of Education Review*. 41 (2014): 71–88.
- Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. Annals of Child Development, 6:187-249.
- Burke, Lisa A. & Cummins, Monica K. (2010). Using Undergraduate Student-Faculty Collaborative Research Projects to Personalize Teaching. *College Teaching*, 50(4): 129-133.
- Cameron, M. P; Calderwood. R; Cox. A; Lim. S; & Yamaoka. M. (2013). *Factors associated with financial literacy among high school students*, University of Waikato, Hamilton, New Zealand
- Carrell, S. E. & West, J. E. (2010). Does professor quality matter? Evidence from random assignment of students to professors. *Journal of Political Economy*, 118: 409–432.
- Cohen, Anat; and Rafi Nachmias (2011). What can instructors and policy makers learn about Web-supported learning through Web-usage mining. *Internet and Higher Education*. 14 (2011): 67–76.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- Dennis, J.M; Phinney, J.S. & Chuateco, Livy. (2005). the role of Motivation, parental support, and peer support in the academic success of ethnic minority first-generation college students. *Journal of Colleg Student Development*, 46(3):223-236.
- Diener, E. (2006). Understanding scores on the satisfaction with life scale. *Journal of Cross – Cultural Psychology*. 33: 340-391.
- Dynarski, S. (2008). Building the stock of college-educated labor. *Journal of human resources*, 43(3), 576-610.
- Evans, Nancy J؛ Forney, Deanna S; Guido, Florence M; Patton, Lori D; and Kristen A. Renn (2003). *STUDENT DEVELOPMENT IN COLLEGE Theory, Research, and Practice*, 2nd ed. p. cm. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-7879-7809-9 (cloth) Printed in the United States of America SECOND EDITION.
- Evans, Nancy J؛ Forney, Deanna S; Guido, Florence M; Patton, Lori D; and Kristen A. Renn (2003). *STUDENT DEVELOPMENT IN COLLEGE Theory*, Research, and Practice, 2nd ed. p. cm. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-7879-7809-9 (cloth) Printed in the United States of America SECOND EDITION.
- Garibaldi, P. Giavazzi, A. Ichino, A. and Rettore, E. (2012). College cost and time to complete a degree: evidence from tuition discontinuities. *The Review of Economics and Statistics*. 94(3): 699-711.
- Hammersley, M. Traianou, A. (2014). Foucault and Research Ethics: On the Autonomy of the Researcher. *Qualitative Inquiry*. 3(20): 227-238.
- Haslinda, A. (2009). Evolving Terms of Human Resource Management and Development. *The Journal of International Social Research*, 2 (9): 180-186.
- Jeanne, M. H. Sondra, G. B; Hilgert, M. (2003). *Patterns of Financial Behaviors: Implications for Community Educators and Policy Makers.* Federal Reserve System Community Affairs Research Conference
- Jones, H. (2007). Engaging Student with Sustainable Issues, *Planet*, 18: 40-44.
- Kicherova, Marina N; Efimova, Galina Z; and Tamara V. Khvesko (2015). Early Professional Socialization of University Students in RussiaProcedia. *Social and Behavioral Sciences*. 200 (2015):442 – 448.
- Kozina, F. L; Ponikvar, N. (2015). Financial literacy of first-year university students: The role of education, *International Journal of Management, Knowledge and Learning*, 4 (2): 241-255
- Lizzio, Alf; and Wilson. (2009). Student participation in university governance: the role conceptions and sense of efficacy of student representatives on departmental committees. *Studies in higher education*. 34(1): 69-84.
- Marginson, S. (2004). Competition and markets in higher education: A ‘glonacal’analysis. *Policy futures in Education*, 2(2), 175-244.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- Marjaine, Z. Zsoka, A & Szechy, A. (2008). Environmental Education and Pro-environmental Consumer Behavior. *Results of a University Survey, from korny.unicorvinus.hu/otka/eloadasok/environmental_education_research_corvinus.pdf*
- Marjatta Lairio, Sauli Puukari and Anne Kouvo (2013). Studying at University as Part of Student Life and Identity Construction Scandinavian. *Journal of Educational Research.* 57(2): 115-131.
- Monson l. (2009), online student cohort experiences of interaction that affect learningand persistence. *A dissertation submitted partial fulfillment of the requirement for the degree of doctor of philosophy in education: educational leadership, Available at* http://www.umi.com/pqdauto
- Muderrisoglu, H & Altanlar, A. (2011). Attitudes and Behavior of Undergraduate Students towards Environmental Issues. *International Journal Environment and Science Technology*, 8 (1): 159-168
- Nosair, Emad; and Hossam Hamdy (2017).Total Student Workload: Implications of the European Credit Transfer and Accumulation System for an Integrated, Problem-Based Medical Curriculum. *Health Professions Education*. 3 (2017) 99–107.
- Ponto, M. Ooms, A. & Cowieson, F. (2014). Learning styles and locus of control in undergraduate medical, nursing and physiotherapy students: A comparative study. *Journal of Program Health Science*. 1(4): 172-178.
- Queiroz, L. R. S. & Figueiredo, S. (2016). The World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century' and perspectives for Music Education in Brazil. *International Perspectives on Research in Music Education*, 205.
- Raisler J; O'Grady, M; Lori, J. (2003). Clinical teaching and learning in midwifery and women's health. *J Midwifery Womens Health*. 48(6):398-406.
- Rao, SP; Di Carlo, SE. (2001). Active learning of respiratory physiology improves performance on respiratory physiology examinations. *Adv Physiol Educ*. 25(1-4):127-33
- Ruiz-Gallardoa, José-Reyes; González-Geraldo, José L; and Castaño, Santiago. (2016). what are our students doing? Workload, time allocation and time management in PBL instruction. A case study in Science Education. *Teaching and Teacher Education*. 53(2016): 51-62.
- Sandelowski M. Barroso J; Voils C.I. (2007). Using qualitative metasummary to synthesize qualitative and quantitative descriptive findings, *Research in Nursing & Health*, 30(1): 99-111.
- Shacham, M. & Od-Cohen, Y. (2009). Rethinking PhD learning incorporatin communities of practice. *Innovations in Education and Teaching International*. 46(3): 279-292.
- Simpson, Denise Balfour; and Burnett, Dana (2017).Commuters versus residents: the effects of living arrangment and student Engagement on Academic Performance. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice.SAGE*. 1-19.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]

- Sirgy, M. J. Grzeskowiak S. and Rahtz, D. (2007), Quality of College Life (QCL) of Students: Developing and Validating a Measure of Wellbeing. *Social indicators research*. 80: 343–360.
- Strauss, A.L. & Corbin, J. (1990).Basics of Qualitative Research Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory.*FOURTH EDITION. San Jose State University, USA. December 2014 | 456 pages | SAGE Publications, Inc.*
- Su, B. (2006), Experience of and preference for interactive instructional activities online learning environment, in instructional system technology. *Department of school of education Indiana university*, May (2006), Available at:http//www.umi.com.
- Sullivan. D. Debra. (2004). an Analysis of Dialogue and Group Interaction during Collaborative Examination, *A Dissertation Submitted for the Degree Doctor of Philosophy, Capella University*.
- Sun Cho, Hye. (2008). Exploring Critical Literacies and Social Identities with Linguistic Minority Under graduations: a participatory Action research study, *A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy second language, Hawaii University*.
- Wang, Jin-Liang; Jackson, Linda A; James, Gaskin; and Hai-Zhen, Wang. (2014).The effects of Social Networking Site (SNS) use on college students' friendship and well-being. Computers in Human Behavior. 37 (2014): 229–236.
- Watson, N. T. Rogers, K. S. Watson, K. L. & Liau-Hing Yep, C. (2018). Integrating social justice-based conflict resolution into higher education settings: Faculty, staff, and student professional development through mediation training. *Conflict Resolution Quarterly*, 1-12.
- William, B. W. Ken, R. (2005). *Financial fitness for life: high school test, examiner's manual, National Council for Economic Education*.
- Yunker, P. J. & Yunker, J. A. (2003). Are student evaluations of teaching valid? Evidence from an analytical business core course. *Journal of Education for Business*. 78, 313–317.
- Zimmer L. (2006).Qualitative meta-synthesis: A question of dialoguing with texts, *Journal of Advanced Nursing*, 53(3): 311-318.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1399.12.2.3.2]